

PAPER DETAILS

TITLE: HUKUK MUHAKEMLERİ KANUNUNA GÖRE TAHKİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ (HMK m. 407-444)

AUTHORS: Derya BULUTTEKİN

PAGES: 251-294

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2603202>

HUKUK MUHAKEMLERİ KANUNUNA GÖRE TAHKİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ (HMK m. 407-444)

Derya BULUTTEKİN*

ÖZ

Tahkim, insanların belli yasa ve ahlak kuralları etrafında örgütlenerek yaşamayı kabul ettiği yıllardan beri uygulanan bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Yargı faaliyeti esas olarak devlet tarafından kurulan bağımsız mahkemelerce yerine getirilir; ancak özel hukuk alanındaki tahkime elverişli uyuşmazlıkların bağımsız ve tarafsız hakem/hakemler aracılığıyla tahkim yoluyla çözüme kavuşturulmasına imkân tanınmıştır. Tahkim, ulusal ve uluslararası hukuki uyuşmazlıklarda başvurulabilecek bir çözüm yolu olarak düzenlenmiştir. Hukukumuzda ulusal tahkim (iç tahkim), Hukuk Muhakemeleri Kanununda düzenlenmiştir. İç tahkim yargılaması esas itibarıyla hızlı, basit ve güvenilir bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Zira kanunda belirli sınırlamalar bulunmakla birlikte, tarafların iradeleriyle serbestçe tasarrufta bulunabildiği konularla ilgili uyuşmazlıklarda tahkim yoluna başvurulabilmesi mümkündür. Hatta tarafların hakemi serbestçe belirleme imkanına da sahiptirler. Ancak tahkim yargılaması, mevcut hukuk kuralları çerçevesinde yapılır. Tahkim yargılaması sonucunda verilen kararların taraflar bakımından en önemli sonucu, hakemler tarafından verilen kararların maddi anlamda kesin hüküm etkisine sahip ve bağlayıcı olmasıdır. Taraflar arasındaki uyuşmazlık hakkında

* Arş. Gör., Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı, E-Mail: buluttekind@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4913-7118.

Makalenin Gönderim Tarihi : 29.01.2022.

Makalenin Kabul Tarihi : 17.03.2022.

hakem/hakemler tarafından nihai karar verilmesiyle birlikte karar icra edilebilir hale gelir, bu kararın kesinleşmesi aranmaz. Her ne kadar kanunda açık bir düzenleme bulunmasa da tahkim sonucunda verilen kararların gerekçeli olarak yazılması gerekir. Aksi takdirde, yargılamanın temel ilkelerinden olan hukuki dinlenilme hakkı ihlal edilmiş olacaktır. Dolayısıyla gerekçesiz olarak verilen tahkim kararı, iptal davasına konu edilebilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Tahkim, iç tahkim, tahkime elverişlilik, tahkim yargılaması, tahkim kararları.

EVALUATION OF THE ARBITRATION IN ACCORDANCE WITH THE TURKISH CODE OF CIVIL PROCEDURE (CCP Art. 407-444)

ABSTRACT

Arbitration is a dispute resolution method that has been used since years when people accepted to live by organizing around certain laws and moral rules. Judicial process is mainly carried out by independent courts established by the state; however, disputes eligible for arbitration in the field of private law are allowed to be resolved through arbitration through independent and impartial arbitrators/arbitrators. Arbitration is regulated as a solution that can be resorted to in national and international legal disputes. In Turkish law, national arbitration (internal arbitration) is regulated in the Code of Civil Procedure. Internal arbitration is essentially a fast, simple and reliable method of dispute resolution. Because, although there are certain limitations in the law, it is possible for the parties to resort to arbitration in disputes related to the issues that they can freely dispose of at will. In fact, the parties have the opportunity to freely determine the arbitrator. However, arbitration proceedings are conducted within the framework of existing legal rules. The most important consequence for the parties of the decisions rendered as a result of the arbitration proceedings is that the decisions rendered by the arbitrators have the effect of definitive judgment and binding. With the final decision of the arbitrator/arbitrators regarding the dispute between the parties, the decision becomes enforceable, it not need to be definiteness. Although there is no clear regulation in the law, the decisions made as a result of the arbitration must be written with reasons. Otherwise, the right to be heard, which is one of the basic principles of the proceedings, will be violated. Therefore, the arbitral decision rendered without reasons should be subject to an action for annulment.

Keywords: Arbitration, national arbitration, arbitrability, arbitration proceedings, arbitration decisions.

I. GİRİŞ

Tahkim, insanların topluluk halinde yaşamaya başladığı yıllardan beri önemini koruyan bir uyuşmazlık çözüm yoludur. Zira insanlar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar her zaman devlet mahkemelerine giderek çözümlenmemiş, bazen bulunulan toplumun ileri gelen insanları tarafından, sorun yaşayan kişiler bir araya getirilerek bir çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Devlet mahkemelerindeki iş yükünün artması, yargılamaların uzun sürelerde sonuçlanması, tahkimin hukuki bir zemine oturtulmasını gerekli kılmıştır. Bu yönüyle tahkim, tarafların arasında doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıklar bakımından kendi aralarında anlaşarak uyuşmazlığın mahkeme yerine kendilerince veya mahkemece belirlenen hakemler vasıtasıyla çözüme kavuşturulduğu bir yargılama yolu olarak modern hukuk sistemlerine ilave edilmiştir. Bu itibarla tahkim, ulusal (iç tahkim) ve uluslararası düzeyde hukuki düzenlemelerle bir alternatif çözüm yolu olmuştur. Bunun bir yansıması olarak günümüzde kanunun izin verdiği hususlarda taraflar, aralarında çıkan uyuşmazlıkları tahkim yoluyla çözüme kavuşturabilirler.

Hukukumuzda iç tahkim, Hukuk Muhakemeleri Kanununda düzenlenmiştir. Buna göre tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği konularla ilgili uyuşmazlıklar tahkime elverişlidir. Kanunkoyucu tahkime elverişlilik bakımından taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan kaynaklanan uyuşmazlıkları kapsam dışında tutmuştur. Bunun dışında Kanun iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıkları da tahkime elverişli olmayan konular olarak düzenlemiştir. Taraflar, sözleşmeden veya sözleşme dışı bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek tahkime elverişli uyuşmazlıkların çözümü için aralarında tahkim anlaşması yapabilirler. Tahkim anlaşmasının konusunu oluşturan bir uyuşmazlık için taraflardan biri mahkemede dava açarsa karşı taraf, tahkim ilk itirazında bulunabilir. Tahkim ilk itirazı üzerine mahkeme yaptığı incelemede tahkim sözleşmesini hükümsüz, etkisiz ve uygulanmasını imkânsız bulursa; tahkim ilk itirazını kabul eder ve davayı usulden reddeder. Kanunun emredici hükümleri saklı kalmak üzere, taraflar tahkimde uygulanacak yargılama kurallarını serbestçe belirleyebilirler. Bu nedenlerle tahkim yargılaması, devlet yargısına nazaran daha hızlı, basit ve esnek bir yargılamadır.

Kanun koyucu, medeni yargılama usulüne hâkim olan temel ilkelerin tahkim bakımından da geçerli olacağını düzenlemiştir. Buna göre, tahkim yargılaması, tasarruf ilkesi gereği tarafların, kanunun uygun

gördüğü hususlarda, kendi iradeleriyle tahkime başvurularıyla başlar. Tahkim yargılamasından hakem, tarafların eşitliği ve hukuki dinlenilme hakkını gözetmelidir. Hakem, taraflara eşit davranmalı ve hukuki dinlenilme hakkının bir gereği olarak aleyhlerine ileri sürülen iddia veya savunmalara karşı tarafları bilgilendirmelidir. Tarafların bu iddialara karşı koyabilmeleri ve bunlara ilişkin olarak delil sunabilmeleri sağlanmalıdır. Yargılama sırasından hakem ve taraflar dürüstlük ilkesine uymak zorundadırlar. Tahkimin bu ilkelere bağlı olması gereği, onu önemli ve güvenli bir çözüm yolu haline getirmiştir.

Tahkimin konusu ve öneminden hareketle bu çalışmanın amacı, medeni usul hukukunun konusunu oluşturan tahkim kurumunu değerlendirmektir. Bu yönüyle tahkim yargılamasına ilişkin hükümlerin yer aldığı HMK m. 407-444 arasındaki düzenlemelerin eksik yönleri ile tahkimin uygulanması sırasında meydana gelebilecek sorunlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu itibarla çalışmada; iç tahkimin genel özellikleri, tahkimin uygulama alanı, tahkim sözleşmesi, tahkim yargılaması ve tahkim yargılaması sonucunda verilen kararlar üzerine yoğunlaşılacaktır. İsviçre Hukuk Muhakemeleri Kanunundaki (Schw. ZPO; İsv. HMK) tahkimle ilgili düzenlemelere ve doktrindeki tartışmalara yeri geldikçe karşılaştırmalı olarak değinilecektir. Yukarıda kısmen değinildiği gibi, niteliği itibarıyla oldukça geniş bir kurum olarak tahkim; ulusal-uluslararası, zorunlu-ihtiyari ve kurumsal-arızî olarak sınıflandırılabilir. Bu çalışmada tahkim, monografik olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde incelenmekte ve dolayısıyla çalışma iç tahkim ile sınırlı tutulmaktadır. Buna göre, çalışmada ihtiyari ve arızî tahkime karşılaştırmalı olarak yer verilecek ve fakat milletlerarası tahkim, zorunlu tahkim ve kurumsal tahkim çalışmanın kapsamı dışında bırakılacaktır.

II. GENEL OLARAK TAHKİM

Yargılama faaliyeti, mahkemelere (devlete) ait olup taraflar arasındaki uyuşmazlık mahkemeler vasıtasıyla çözüme kavuşturulur¹.

¹ Hakan Pekcanıtez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 9. Bası, Eylül 2021, s. 605.

Fakat bazı özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümü, mahkemelere alternatif yollardan biri olan tahkim yolu ile gerçekleştirilmektedir².

Tahkim³, tarafların kendi aralarındaki mevcut ya da muhtemel uyuşmazlığın çözümünün mahkemeler yerine seçtikleri hakemlerce gerçekleştirilmesi için başvuru olan bir yoldur (sözleşmedir). Tahkim, verilen kararların kesin hüküm teşkil ettiği, mahkeme ilamları gibi icra edilebilme kabiliyetine sahip ve devlet denetiminde olan alternatif bir

² Süha Tanrıver, Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri ve Tahkim, Makalelerim I, 2005, s. 132; Cengiz Serhat Konuralp, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011, s. 124. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 605-627; Baki Kuru/Burak Aydın, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, Ocak 2021, s. 694-711; Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, Medenî Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 7. Baskı, Ekim 2021, s. 820-836; Şanal Görgün/Levent Börü/Mehmet Kodakoğlu, Medenî Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 10. Baskı, Ekim 2021, s. 753-786; Ali Cem Budak/Varol Karaaslan, Medenî Usul Hukuku, İstanbul: Filiz Kitabevi, 5. Bası, Eylül 2021, s. 477-495; Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, Medenî Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 4. Baskı, Ankara, Ekim 2021, s. 729-769.

³ Tahkimin sözcük anlamı, taraflar arasındaki (mevcut ya da muhtemel) uyuşmazlığın hakemler vasıtasıyla çözümlenmesidir (Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, 4. Bası, Ankara, 2012, s. 715- 716). Tahkime ilişkin gerek milli gerekse yabancı hukukta farklı tanımlar mevcuttur. Örneğin, İsviçre hukukunda tahkim, taraflarca kararlaştırılan sözleşmeyi esas alan, taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözmenin bir yöntemi (metodu) olarak tanımlanmıştır (İbrahim Özbay/Yavuz Korucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, s. 4-5; Fouchard, Philippe/Gaillard, Emmanuel/Goldman, Bertthold, On International Commercial Arbitration, Kluwer Law International, The Hague- London- Boston, 1999, s. 10). Common Law sisteminde ise tahkim, “kendilerinin çözemeyecekleri bir uyuşmazlıkla karşı karşıya kalan iki ya da daha fazla tarafın, bazı özel kişilerle uyuşmazlığın çözümlenmesi konusunda anlaşmaları” şeklinde tanımlanmaktadır (Enid A. Marshall, Gill: The Law of Arbitration, 3th Edition, Sweet & Maxwell, London 1983, s. 1 vd.).

yargılama yoludur⁴. Tahkimde verilen karar, mahkemelerde verilen kararlar gibi bağlayıcıdır ve yerine getirmeyen taraf aleyhine ilamlı icra takibi başlatılabilmektedir. Tahkim, mahkemedeki yargılamaya alternatif yol niteliğinde olduğundan, tahkim, devletin yargısal faaliyetine bir müdahale teşkil etmemektedir⁵. Ayrıca taraflar, hakem kararlarına karşı kanun yoluna (denetime tabi tutulmasına) başvurabilirler.

Tahkimde genel olarak iki temel unsur vardır. Birincisi, hakemlerce gerçekleştirilen yargılama faaliyetinin taraflarca kararlaştırılan tahkim sözleşmesine dayanmasıdır. İkincisi ise, uyuşmazlığın çözümü için hakemlerin tıpkı mahkeme (hâkim) gibi görevlendirilmesidir⁶.

A. Tarihsel Gelişimi

Tahkim, insanlık tarihinde oldukça eski yıllardan bu yana yerini almıştır. Roma döneminde, Eski Mısır'da ve Eski Yunan'da tahkim insanlar arasındaki uyuşmazlığı çözmek için başvurulmuş bir yargılama yöntemi olmuştur⁷. Tahkime ilişkin en belirgin düzenleme ve modern hukuka yakın tanımlama, 1687 tarihinde İngiltere'de "*anlaşmazlıkların*

⁴ Hakan Pekcanıtez/Muhammet Özkes/Mine Akkan/Hülya Taş Korkmaz, Medeni Usul Hukuku (Pekcanıtez Usul), İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 15. Bası, 2017, s. 2594. Tahkime ilişkin çeşitli tanımlar için bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 820; Konuralp, s. 126; Tanrıver, Tahkim, s. 132; Yeğengil, Tahkim, İstanbul, 1974, s. 95; Yavuz Alangoya/Kamil Yıldırım/Nevhis Deren Yıldırım, Medeni Usul Hukuku Esasları, 7. Bası, İstanbul, 2011, s. 595; L. Şanal Görgün, Medenî Usûl Hukuku, 3. Bası, Ankara, 2014, s. 475; M. Serhat Sarısözen, Medeni Usul Hukukunda Hakem Yargılaması, 1. Bası, İstanbul 2005, s. 5; Nevhis Deren Yıldırım, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, Ankara Barosu Dergisi, S. 60, Y. 2002/4, ss. 37-44, s. 37; Ömer Uğur Gençcan, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu, Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 2013, s. 1351.

⁵ Özbay/Korucu, s. 4.

⁶ Cemal Şanlı, Milletlerarası Ticarî Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Ankara 1986, s. 19. Tahkimin kuvvet itibarıyla akdi, fakat nitelik olarak yargısal (kazâî) olduğu şeklindeki görüş için bkz. Koral, Rabi, Hakemliğin Hukuki Mahiyetinin Tayininde Kullanılan Kriterler ve Bir Seminerin Bıraktığı İzlenimler, İÜHFM., C. XLVIII- XLIX, İstanbul, 1983, ss. 75- 98, s. 88.

⁷ Pekcanıtez Usul, s. 2600 vd.

devlet yargısı dışında özel bir organ aracılığıyla çözümlenmesi” şeklinde ifade edilmiştir⁸.

Tahkime ilişkin yasal düzenlemeler, Türk hukuku bakımından oldukça eski tarihten beri mevcuttur. Tahkime ilişkin ilk yasa niteliğinde olan 1850 tarihli Kanunname-i Ticaret, Osmanlı Devleti döneminde yürürlüğe girmiş ve uygulanmıştır⁹. Daha sonraki süreçlerde 1861 tarihli “*Ticaret Usulü Muhakemesine Dair Nizamname*”’de 38-39. maddeleri ile 1864 tarihli “*Ticaret-i Bahriye Kanunu*”’nın 176. maddesinde ve ayrıca Mecelle’nin muhtelif kısımlarında da tahkime ilişkin hükümlere yer verilmiştir¹⁰. 1927 yılında yürürlüğe giren 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda (HUMK) 516. ile 536. maddeleri arasında tahkime ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Aynı şekilde, 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı HMK’da da 407. ile 444. maddeleri arasında tahkime ilişkin hükümlere yer verilmiştir¹¹. HMK m. 407’e göre, m. 407 ile m. 444 arasındaki tahkime ilişkin hükümler, Milletlerarası Tahkim Kanununda (MTK) tanımlandığı üzere yabancılık unsuru taşımayan taraflarca tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklarda uygulanır¹². HMK’nın genel gerekçesinde HMK m. 407-

⁸ Yeğengil, s. 7 vd.

⁹ Kanunname-i Ticaret’in 40-52. maddelerinde tahkime ilişkin hükümler yer almıştır.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Rasih Yeğengil, Tahkim, İstanbul 1974, s. 75-79. RG, 04.02.2011/27836.

¹¹ Ayrıca 2007 yılında, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ve Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmelik ile sigortacılık sektöründe de tahkime ilişkin hükümler düzenlenmiştir. RG, 17.08.2007/26616.

¹² 6100 sayılı HMK Tasarısına ilişkin gerçekleştirilen toplantılarda, tahkime ilişkin hükümlerin MTK’daki hükümler ile aynı olduğu; böylelikle milli (iç tahkim) ile milletlerarası tahkim hükümleri arasındaki farkın kaldırıldığı ve bunun yanında çoğu ülkenin milletlerarası ve milli tahkim için esas aldığı UNCITRAL Model Kanunu’nun, benimsendiği ifade edilmiştir (Hakan Pekcanıtez, Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı’nın Tanıtımı, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı V, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirilmesi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 123, Ankara 8-9 Eylül 2006, s. 30). Doktrinde, Tasarı’nın gerekçesindeki “*tahkim hakkındaki hükümler, Milletlerarası Tahkim Kanunu’ndaki hükümlerin hemen hemen aynısıdır*” ifade için, tahkime ilişkin tek bir kanunun yapılması ve tahkime ilişkin hükümlerin Tasarı’dan çıkarılması gerektiğini belirtilmiştir (Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirme, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı V,

444 hükümlerinden yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklara da uygulanacağı izlenimi akla gelse de, bu hükümler iç tahkimde uygulama alanı bulacaktır. Yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar 4686 sayılı MTK'ya tabi olacaktır. HMK'nın tahkime ilişkin hükümleri, UNCITRAL Model Kanunu örnek alınarak hazırlanmıştır.

Türk hukukunda gerek ulusal gerekse uluslararası (milletlerarası) hukukta tahkime ilişkin oldukça kapsamlı düzenlemeler (yasa ve antlaşmalar) mevcuttur¹³. Yine tahkime ilişkin iki taraflı ya da çok taraflı milletlerarası sözleşmeler veya muhtelif kanunlar da mevcuttur¹⁴. Milletlerarası tahkime yönelik 2001 yılında yürürlüğe giren *Milletlerarası Tahkim Kanunu*'nun yanı sıra *Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin 1961 tarihli Avrupa-Cenevre Konvansiyonu* da ülkemizde 1991 yılında onaylanmıştır¹⁵.

B. Tahkimin Avantaj ve Dezavantajları

1. Avantajları

Tahkim, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın mahkemeler yerine anlaşarak kendilerinin belirleyebildiği hakem vasıtasıyla çözülmesi¹⁶ olduğundan, bu durum taraflar açısından birçok avantajlı (olumlu)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirilmesi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 123, Ankara 8-9 Eylül 2006, s. 82).

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Nuray Ekşi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim, İstanbul: Beta Yayınevi, 2013, s. 15 vd.; Neşe Baran Çelik, İstanbul Tahkim Merkezi Tahkim Kuralları Uyarınca Tahkim Yargılaması, Hukukta Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları (Ed. Tahir Muratoğlu ve M.Burak Buluttekın), Ankara: Seçkin Yayınları, 2018, ss. 81-97.

¹⁴ Örneğin, Türkiye 1991 yılında "*Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin 1958 New York Konvansiyonu*"na taraf olmuştur. RG 25.9.1991/21002. Ayrıca tahkime ilişkin hükümlere 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun (MÖHUK) 60-63. maddeleri arasında da yer verilmiştir.

¹⁵ RG, 23.9.1991/21000.

¹⁶ Tarafların tahkime gitme konusunda anlaşmaları, yalnızca uyuşmazlığın mahkemeler önünde değil hakem aracılığı ile çözümlenmesini sağlamakta, hukuki korunma talebinden önceden vazgeçmeyi ifade etmemektedir. (Nedim Meriç, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 2011, s. 171, 172.)

sonuçlar doğurmaktadır. Tarafların alanında uzman hakemi seçebilmeleri, tasarruf ilkesini daha belirgin ve serbest kullanabilmesi, daha çabuk, esnek ve kolay bir yargılamanın olması gibi hususlar taraflara mahkemedeki yargılamaya nazaran avantajlı bir yargılama vasıtasıyla uyuşmazlığın çözümü imkânı sunmaktadır¹⁷.

Tahkimin avantajlı olduğu hususların başında çabukluk (hızlılık) gelmektedir¹⁸. Mahkemelerdeki yargılamaların uzun sürmesi, hukukumuzun en büyük problemlerinden birisini teşkil etmektedir¹⁹. Mahkemelere nazaran tahkim yargılamasında tahkimin niteliği gereği hakemler uyuşmazlığı daha çabuk değerlendirme ve çözüme kavuşturma imkânına sahiptirler²⁰. Zira mahkemelerdeki iş yoğunluğunun aksine hakemlerde iş yoğunluğu ve çözme mecburiyetinde olduğu dava dosyaları olmadığından somut uyuşmazlığa özel değerlendirmede bulunabilirler. Bu bağlamda, iş yoğunluğu fazla olan bir hakemin tahkime başvurunun temel sebebine aykırılık teşkil edeceğinden, taraflarca (veya mahkemece) seçilmemesi gerekir.

Mahkemelerin (hâkimlerin), belirli saat ve günlerde çalışması buna nazaran hakemlerin çalışması bakımından herhangi bir saat ve gün kısıtlamasının olmaması da tahkim yargılamasının çabuk olmasını sağlayan etkenlerdendir. Hatta hakemler adli tatilde de tahkim yargılamasını yapabilirler²¹.

Tarafların tahkim yargılamasında uyuşmazlığın çözümünde uygulanacak usul ve kuralları belirleyebilmesi hususu da tahkim yargılamasının esnek, çabuk ve kolay olmasını sağlamaktadır. Zira HMK m. 424 (İsv. HMK m. 373)'e göre, taraflar yargılama usulüne ilişkin kuralları (emredici kuralların saklı kalması şartıyla) serbestçe aralarında kararlaştırabilirler. Şayet taraflarca böyle bir kararlaştırma yoksa hakem (veya hakemler kurulu) de (emredici kuralların saklı kalması şartıyla) tahkim yargılamasının usul kurallarını belirleyebilir²². Oysa

¹⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 607.

¹⁸ Mehmet Selçuk Türkoğlu, Milletlerarası Tahkim Kanunu ve UNCITRAL Tahkim Kuralları Çerçevesinde Ad Hoc Tahkim Usulü, Gazi Üniversitesi SBE Özel Hukuk ABD, Ankara, 2011, s. 8; Deren Yıldırım, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, s. 38; Özbay/Korucu, s. 26.

¹⁹ Şanlı, s. 23; Sarısözen, s. 15.

²⁰ Pekcanitez Usul, s. 2600 vd.

²¹ Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 595.

²² Özbay/Korucu, s. 29-30.

mahkemelerdeki yargılamada tarafların uyması (beklemesi) gereken usuli aşamalar mevcuttur²³. Tahkim bu yönüyle, taraflara serbestlik ve yargılamada daha etkin olabilme rolü (imkânı) verdiğiinden, mahkemelerdeki yargılamaya nazaran esnek ve kolaydır²⁴.

Tahkim yargılamasını avantajlı kılan bir diğer husus, tahkimin ucuz olmasıdır²⁵. Mahkemelerdeki (özellikle de istinaf ve temyiz aşamasına gidilmişse) yargılama harç ve giderlerinin fazla olması, yargılamanın taraflara ağır faturalar çıkarmasına sebep olmaktadır²⁶. Mahkemelerdeki yargılamaya nazaran daha ucuz olan tahkim bu yönüyle de taraflar açısından avantajlı olmaktadır²⁷.

Mahkemelerde (istisnai durumlar hariç) yargılamanın aleni yapılması zorunluluğu (HMK m. 28), tahkim yargılamasında bulunmamaktadır. Tam aksine tahkim yargılaması gizli yapılmaktadır²⁸. Yargılamanın gizli yapılması, tarafların şahsi ve ticari itibarının zedelenmesi riskini bertaraf eder. Özellikle ticari uyuşmazlıklarda gizlilik daha fazla önem arz eder²⁹. Tahkimin gizli olması sayesinde şirketlerin,

²³ Konuralp, s. 133 vd.

²⁴ Deren Yıldırım, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, s. 41; Özbay/Korucu, s. 30; Sarisözen, s. 16.

²⁵ Tahkim yargılamasının ucuz olmasının asıl sebebi, yargılamanın çabuk olmasından kaynaklanmaktadır (Yavuz Alangoya, Medenî Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul, 1973, s. 19).

²⁶ Deren Yıldırım, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, s. 40; Özbay/Korucu, s. 27.

²⁷ Fakat belirtmek gerekir ki, taraflar tahkim yolunda kendilerini temsil eden avukatların vekâlet ücretini yüksek tutması, tahkim yargılamasının yapılacağı mekânın kira ve benzeri ücretleri yüksek olması gibi durumlarda tahkim yargılaması istisna olarak mahkemelerdeki yargılamadan daha pahalı olabilmektedir (Konuralp, s. 134). Ayrıca dava değerinin düşük olduğu uyuşmazlıklar için tahkim yargılaması yerine mahkemelere başvurulması tarafların lehine olacaktır (Deren Yıldırım, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, s. 40; Özbay/Korucu, s. 28).

²⁸ Tanrıver, s. 133; Özbay/Korucu, s. 28; Sarisözen, s. 16.

²⁹ Konuralp, s. 135. Tahkim yargılaması gizliliğin sağlanmasına elverişli olduğundan, ticari sırlarının açıklanmasını istemeyen taraflar bu yargılama yoluna başvururlar. Benzer durum, yatırım anlaşmaları için de geçerlidir. Fakat belirtmek gerekir ki, tahkimde verilen kararların mahkeme (devlet) denetimine tabi tutulması gizliliğe zarar verebilmektedir (Özbay/Korucu, s. 29). Zira HMK m. 436/3'e göre; hakem kararı, hakem/hakem kurulu başkanı veya ilgili tahkim kurumu tarafından taraflara bildirilir. Ayrıca

ticari sırları, ticari defterleri, mali durumları saklı tutulur ve taraflar dışındaki kişilerce öğrenilmeden uyuşmazlık çözümlenmiş olur³⁰. Fakat taraflar aralarında anlaşarak tahkim yargılamasının gizli yapılmamasını (aleni olması) kararlaştırabilirler³¹.

Tahkimin avantajlı olmasını sağlayan bir diğer husus, tahkim konusu uyuşmazlık ile ilgili alanda uzman hakemlerce tahkim yargılamasının gerçekleştirilmesidir. Tahkim yargılamasının uzman kişilerce görülmesi, hakkaniyetli ve adil bir karar alınması açısından tahkimi ideal yargılama yolu kılmaktadır³². Tahkimin bu yönü, taraflarca tercih edilmesindeki önemli etkenlerdendir³³.

Taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu hakkında uzman olan kişilerin hakem olarak seçilmesi, uyuşmazlığın çözümü için gerçekleştirilecek yargılamaya olan güveni de artıracaktır. Zira mahkemelerdeki yargılamada hâkimin her alanda uzman olması beklenemez. Ayrıca dava dosyasının bilirkişiye gönderilmesi durumunda bilirkişi seçiminde tarafların belirleyici olmaması, bilirkişi raporu takdiri delil olması ve nihayetinde yine hâkimin kararının esas olması sebebiyle mahkemedeki yargılamaya nazaran tahkim taraflar bakımından bu yönüyle daha güvenilir ve adil olmaktadır³⁴.

kararın aslı dosya ile birlikte mahkemeye gönderilir ve mahkemece saklanır. Mahkeme, hakem kararının özenle saklanmasını sağlamalıdır. Tahkimde yargılaması yapılan dosyanın içeriği ilgili kişiler dışındaki kişilerle paylaşılmamalıdır. Aksi takdirde tahkimdeki gizlilik ilkesinin bir anlamı kalmayacaktır (Deren Yıldırım, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, s. 41).

³⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 608; Pekcanitez Usul, s. 2599 vd; Sarısözen, s. 16; 2012’te yapılan düzenleme ile MTO Tahkim Kurallarında (ICC Rules of Arbitration) hakem yargılamasında “*olaya özgü gizlilik emirleri*” ile “*gizliliğin ve ticari sırların korunmasına ilişkin önlemler*” alabilme yetkisi tanınmıştır (Özbay/Korucu, s. 28).

³¹ Konuralp, s. 135.

³² Türkoğlu, s. 7; Özbay/Korucu, s. 30; Konuralp, s. 133.

³³ Tanrıver, s. 133; Kemal Dayınlarlı, HUMK’ta Düzenlenen İç Tahkim, Ankara, 1997, s. 28.

³⁴ Alangoya, s. 19; Sarısözen, s. 13; Özbay/Korucu, s. 30 vd. Milletlerarası ticarî tahkimin taraflarca tercih edilmesindeki sebepler iç tahkime göre farklılık arz etmektedir. Zira iç hukukta tahkime başvurma’nın sebebi genel olarak, mahkemelerdeki yargılamalarda (adalet mekanizmasında) mevcut olan eksikliklerdir. İç hukuktaki bu eksiklik (aksaklıklar), alternatif yollarla

Son olarak tahkim yargılaması, taraflar bakımından psikolojik sebeplerle de avantajlı olabilir. Zira taraflarca hakemin seçilmiş olması, her iki taraf açısından tarafsız ve adil olacağı görünümünü sunması, uzlaştırıcı rolü üstlenmesi ve mahkemelerdeki hâkime nazaran hakemin taraflarla daha nezaketli ve samimi ilişkiler kurabilme imkânına sahip olması tahkimin taraflar açısından olumlu psikolojik sebepleridir³⁵. Bu husus taraflara olumlu yansıyacağından, tarafların da yargılama süresince samimi, uzlaşmacı ve pozitif tavırlar sergilemesinde etkili olacaktır³⁶.

2. Dezavantajları

Tahkimin yukarıda bahsettiğimiz tahkimin avantajlı yönlerinin yanı sıra, bazı dezavantajlı (olumsuz) yönleri de mevcuttur. Bazı uyuşmazlıklar bakımından hakem ücretinin fazla olması tahkimin dezavantajlarından³⁷. Zira düşük miktartlı uyuşmazlıklar için bazen yargılama masrafı uyuşmazlık miktarına denk olabilmektedir. Özellikle de birden fazla hakem belirlenmişse, tahkim uyuşmazlık miktarına oranla masraflı olabilmektedir³⁸.

Alanında uzman olmayan, tarafsız olmayan veya iş yükü fazla olan bir hakemin seçilmesi, tahkimin amacıyla ters düşeceğinden bu özelliklere sahip bir hakemin seçilmesi riskinin olması da tahkimin

(çarelerle) önlenmektedir. Tahkim yolu da bu yollardan bir tanesidir. Buna karşın, milletlerarası niteliği sahip olan uyuşmazlıkların çözümü alanında tahkimin yerine geçecek alternatif bir çare (yargı usulü) henüz mevcut değildir (Şanlı, s. 25). Milletlerarası ticarî tahkimin tercih edilmesinin önemli nedenlerinden birisi de tenfiz kolaylığıdır. Milletlerarası ticarî tahkimin tenfiz kolaylığının yanında, tarafsızlık, gizlilik, tarafların hakemleri kendi iradeleri ile belirleme olanağı da tahkimin tercih edilmesinin sebepleri olarak gösterilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ziya Akıncı, Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi, Ankara 1994, s. 42 vd; Özbay/Korucu, s. 31 vd.

³⁵ Şanlı, s. 24 vd; Özbay/Korucu, s. 30.

³⁶ Özbay/Korucu, s. 30-31.

³⁷ Yukarıda da belirttiğimiz üzere, düşük miktartlı uyuşmazlıklar için tahkim yerine mahkemelere başvurmak taraflar açısından daha faydalı olacaktır.

³⁸ Deren Yıldırım, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, s. 42. Fakat belirtmek gerekir ki, yargılamanın kısa sürmesi nedeniyle tahkimin masraflı olması taraflar için nispeten tolere olup yine de daha faydalı olabilir.

dezavantajlı yönleri olarak sayılabilir³⁹. Veyahut alanında uzman olmakla birlikte hakemin hukuki bilgisi hiç ya da yeterince yoksa bu durum da tahkimin olumsuz yönlerinden olabilir⁴⁰.

III. TAHKİMİN UYGULAMA ALANI

A. Genel Olarak

Türk hukukunda gerek ulusal gerekse uluslararası hukukta tahkime ilişkin oldukça kapsamlı düzenlemeler mevcuttur. Taraflar arasında uyuşmazlık tahkim yolu ile çözüme kavuşturulmak istendiğinde (bazı durumlarda da zorunlu olarak tahkime başvurulduğunda), tahkimin uygulama alanında olan, tahkim yargılamasına elverişli olan (başka bir deyişle hakemlerin bakmaya yetkili olduğu) bir uyuşmazlığın söz konusu olması gerekir. HMK'nın tahkime ilişkin hükümleri (HMK m. 407-444), iç tahkim bakımından temel düzenleme niteliğindedir⁴¹.

İç tahkimin uygulama alanına ilişkin HMK m. 407'de⁴², MTK'ya atıfla yabancılık unsuru içermeyen (ve dolayısıyla MTK'nın uygulama alanına girmeyen⁴³) uyuşmazlıklar ile taraflarca tahkim yerinin Türkiye

³⁹ Pekcanitez Usul, s. 2603; Deren Yıldırım, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, s. 39.

⁴⁰ Özbay/Korucu, s. 32 vd; Pekcanitez Usul, s. 2603.

⁴¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 820. Belirtmek gerekir ki, HMK'nın tahkime ilişkin hükümleri, bir çok ülkede olduğu gibi Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin UNCITRAL Model Kanunu *UNCITRAL (Model Law on International Commercial Arbitration 1985 With amendments as adopted in 2006)* örnek alınarak hazırlanmıştır.

⁴² HMK m. 407; “*Bu Kısımda yer alan hükümler, 21/6/2001 tarihli ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun tanımladığı anlamda yabancılık unsuru içermeyen ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanır.*”

⁴³ HMK'daki tahkime ilişkin hükümler büyük çoğunlukta MTK ile benzer olarak düzenlenmesi ve tahkimde taraf iradesinin esas olması nedeniyle, tarafların aralarında anlaşması durumunda yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar da iç tahkime konu yapılabilmelidir. Bu hususa engel bir durum olmadığı gibi bir sakınca da yoktur. Zira HMK m. 407'deki hükmün emredici nitelikte olmadığı doktrinde ifade edilmiştir (Bilgehan Yeşilova, Tahkime Uygulanacak Hukuk (Lex Arbitri), Teorik Temelleri ve Düşündürdükleri, YÜHFD, C. 4, S. 1, 2007, (s. 262-349), s. 149).

olarak belirlendiği uyuşmazlıklar olarak ifade edilmiştir⁴⁴. HMK m. 407’de belirlenen bu alan, tahkimin uygulanabildiği alan olup (başka bir deyişle tahkime elverişli olup) bu alan dışındaki alanlarda (uyuşmazlıklarda) yargılama mahkemelerce yapılmalıdır⁴⁵.

B. Tahkime Elverişlilik

Tahkime elverişlilik, tarafların iradeleriyle serbestçe tasarrufta bulunabildiği konularla ilgili uyuşmazlıklarda tahkime gidilebilmesidir⁴⁶. Tahkime elverişli olan uyuşmazlıkların tahdidi olarak belirlenmesi (sayılması) mümkün değildir. Ancak kanunda tahkime elverişlilik bakımından bazı sınırlamalar getirilmiştir. HMK m. 408’deki “*Taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir*” ifadesi ile tahkime elverişli konular sınırlandırılmıştır⁴⁷.

İsviçre hukukunda tahkime elverişlilik İsv. HMK m. 354’te düzenlenmiştir. Buna göre, tahkimin konusu, tarafların üzerinde serbestçe hak iddia edebilecekleri uyuşmazlıklardır. İsviçre hukukunda da tahkim edilebilirlik, ihtilaflı bir konunun tahkim yoluyla ele alınıp alınmayacağını ifade eder⁴⁸. Bu nedenle tahkim edilebilirlik, tahkim anlaşmasının geçerliliği ve tahkim mahkemesinin yargı yetkisi için bir ön

⁴⁴ HMK’daki bu hükümle, iç tahkim bakımından “toprak ilkesi” açıkça kabul edilmiştir (Özbay/Korucu, s. 5).

⁴⁵ Pekcanitez Usul, s. 2631.

⁴⁶ Özbay/Korucu, s. 7; Pekcanitez Usul, s. 2632; Kuru/Aydın, s. 698. Tarafların uyuşmazlığı tahkime taşıma hususundaki irade serbestisinin sona ermesi ve kamu yararının başlaması anlamına gelmektedir (Yeşilova, s. 270).

⁴⁷ Pekcanitez Usul, s. 2632. Alman Medeni Usul Kanunu (dZPO) § 1030/ I’de de, “*tarafların serbestçe sulh yapma yetkisine sahip olmaları koşuluyla, malvarlığına ilişkin olmayan uyuşmazlıkların da tahkime elverişli olduğu*” şeklinde bir ifadeyle tahkime elverişlilik bakımından bir sınırlama mevcuttur.

⁴⁸ Myriam A. Gehri ve Michael Kramer, ZPO Kommentar, Schweizerische Zivilprozessordnung, Zürich: Orell Füssli Verlag AG, 2010 (Gehri/Kramer ZPO Kommentar-Tanja Planinic/Nadja Kubat Erk, Art. 354, Kn. 1, s. 577).

koşul olarak kabul edilir⁴⁹. Tahkime elverişliliğin bulunmaması, tarafların koşulsuz kabulüyle giderilemez⁵⁰.

Tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamadığı durumlar (örneğin, sulh veya kabul), kanunda açıkça tahkime müsait olmadığı belirtilen uyuşmazlıklar (örneğin, taşınmazların aynına ilişkin davalar⁵¹) veya resen araştırma ilkesinin uygulandığı uyuşmazlıklar (örneğin, boşanma, soy bağının reddi, velayet vb. davalar) tahkime elverişli değildir⁵². Kamu yararının ya da üstün bir menfaatin söz konusu olduğu durumlarda tahkime elverişlilik söz konusu olamaz⁵³. Ayrıca ceza

⁴⁹ Gehri/Kramer ZPO Kommentar-Tanja Planinic/Nadja Kubat Erk, Art. 354, Kn. 1, 14, s. 577, 580.

⁵⁰ Thomas Sutter-Somm, Franz Hasenböhler ve Christoph Leuenberger (Herausgeber), Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO), Zürich-Basel-Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2010 (Wenger, in: Sutter-Somm/Hasenböhler/Leueoberger, ZPO Komm., Art. 354, N. 9, s. 2271).

⁵¹ “*Tapu iptal ve tescil davalarında hakemlerin karar vermesi mümkün olmayıp bu husus kamu düzenine dair olduğundan görevi gereği mahkemeler, hakemler ve temyiz aşamasında Yargıtayca dahi kendiliğinden göz önünde tutulur*” 15. HD, T. 10.10.2011, E. 2011/4411, K. 2011/5792, (www.kazanci.com). Şayet uyuşmazlık, taşınmazın aynına ilişkin haklardan olmayıp şahsi haklarla ilişkin ise (örneğin uyuşmazlık, taşınmaz satımından kaynaklanan alacağın tahsili ise) bu uyuşmazlıklar için tahkime gidilebilir (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 825; Özbay/Korucu, s. 8; Ekşi, s.76). Budak/Varol’a göre, kanunun amacı dikkate alınarak, yeki sözleşmesiyle ilgili HMK m. 17 hükmünün tüketicilerin taraf olduğu tahkim sözleşmeleri bakımından da uygulanması ve tüketicilerin taraf olduğu sözleşmelerde bulunan tahkim şartlarının tüketiciye karşı ileri sürülemeyeceğinin kabulü gerekir (Budak/Kararaslan, s. 480).

⁵² Özbay/Korucu, s. 10; Pekcanıtez Usul, s. 2633 vd.

⁵³ Ekşi, s. 73 vd.. Örneğin, işçinin veya tüketicinin dezavantajlı olduğu durumlarda tahkime elverişlilik yoktur. Nitekim 7. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında, işçi ile işveren arasında işçilik alacağı uyuşmazlığı nedeniyle açılan davada uyuşmazlığın tahkime elverişli olmadığına karar vermiştir. İlgili karar için bakınız: 7. HD, T. 13.11.2014, E. 9899/20785 (www.lexpera.com.tr). Aynı yönde bkz. 7. HD, T. 20.02.2013, K. 11548; 7. HD, T. 15.01.2013, K. 8719 (www.lexpera.com.tr). 7. Hukuk Daire’sine karşın 9. Hukuk Dairesi farklı yönde karar vererek işe iade davalarındaki uyuşmazlıkların tarafların arzularına tâbi olması nedeniyle tahkime elverişli olduğuna hükmetmiştir. “4856 Sayılı Kanunun 20. maddesi uyarınca iş hukukundan kaynaklı uyuşmazlıklar bakımından işe iade davaları yönünden

yargılamasındaki, idari yargılamadaki⁵⁴, takip hukukundaki⁵⁵ ve çekişmesiz yargı işlerindeki uyuşmazlıklar da tahkime elverişli değildir⁵⁶. Bunların yanında manevi tazminat davasına konu yapılan uyuşmazlığın tahkime elverişli olup olmaması hususunda doktrinde tartışma vardır. Manevi tazminat davasında takdir hakkının kanunen hâkime verilmesi ve davalının kabulünün hâkimi bağlamaması (tarafın serbestçe uyuşmazlık hakkında tasarruf edememesi) yönüyle tahkime elverişli olmadığının savunulduğu görüşe⁵⁷ karşın, manevi tazminat davasının tahkim yargılamasına konu yapılmasına engel olmaması gerektiği görüşü de savunulmuştur⁵⁸.

Tahkime elverişlilik, sübjektif ve objektif elverişlilik şeklinde ikiye ayrılır. Sübjektif elverişlilik kişi (taraf) yönünden tahkime elverişli

tahkim sözleşmelerinin uygulanabileceği; özellikle 6356 Sayılı Kanunun 79. maddesinde bu kanundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda iş mahkemelerinin yetkili ve görevli olduğu hususundaki emredici hükümler karşısında davanın reddi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.” 9. HD, T. 16.09.2014, E. 22461/26777 (www.lexpera.com.tr). Tüketicinin taraf olduğu uyuşmazlık için tahkime gidilemeyeceğine ilişkin Yargıtay kararı için bakınız: 13. HD, 20.10.2008, 6195/12026 (www.kazanci.com).

⁵⁴ “*Fakat uygulamada, idarî sözleşmelere bazen tahkim şartı da konulmakta ve bu idarî sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar için, idarî mahkemeler yerine, hakemlerde dava açılmaktadır.*” (Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 822).

⁵⁵ Örneğin, itirazın kaldırılması talebi veya hacizli mal için istihkak iddiası hakkında hakeme başvurulamaz. Buna karşılık, İcra İflas Kanununda düzenlenmiş maddi hukuka ilişkin olan davalar hakkında ise (örneğin istirdat davasında veya itirazın iptali davasında) tahkim yoluna başvurulabilir (Nevhis Deren Yıldırım, Tahkim ve Objektif Açıdan Tahkime Elverişlilik (Tahkime Elverişlilik), Alkım Yayınları, Prof. Dr. Yavuz ALANGOYA İçin Armağan, Yıl: 2007, ss. 47- 61, s. 53; Sarısözen, s. 12).

⁵⁶ Deren Yıldırım, Tahkime Elverişlilik, s. 53; Sarısözen, s. 12.

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Erol Ertekin/İzzet Karataş, Uygulamada İhtiyarî Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Tanınması, Ankara, 1997, s. 89.

⁵⁸ Özbay/Korucu, s. 11; Paul Oberhammer, Tanja Domej ve Ulrich Haas, Kurzkomentar ZPO Schweizerische Zivilprozessordnung, Zürich: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2. Auflage, 2013 (KUKO ZPO-Felix Dasser, Art. 354, N. 3) .

olmayı ifade eder⁵⁹. Objektif elverişlilik ise, uyuşmazlığın konusu bakımından (başka bir deyişle tahkim sözleşmesinin konusunun) tahkime elverişli olmasını ifade eder. Yukarıda da değinildiği üzere tarafların serbestçe tasarrufta bulunabileceği uyuşmazlık konuları tahkime (objektif olarak) elverişlidir⁶⁰.

C. Tahkim Türleri

Tahkim öncelikle iç (ulusal, milli) ve uluslararası (milletlerarası) tahkim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile ulusal tahkime ilişkin hükümler, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile de uluslararası tahkime ilişkin hükümler düzenleme alanı bulmaktadır. Bir tahkim kurumunun kuralları çerçevesinde ve o kurumun gözetimi altında yapılan tahkim kurumsal tahkim⁶¹ olarak nitelendirilirken, herhangi bir tahkim kurumunun gözetimi altında yapılmayan tahkime arızî tahkim denilmektedir. Bunlar dışında tahkim, genel olarak ihtiyari ve zorunlu tahkim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1. Zorunlu Tahkim

Zorunlu tahkim, Türk hukukunda genel nitelikli kanunlarda bazı özel hükümlerle veya tahkime ilişkin bazı özel kanunlar ile düzenlenmiştir. Zorunlu tahkimin söz konusu olduğu durumlarda, tahkim yargılamasının yapılabilmesi için taraflar arasında bir tahkim sözleşmesinin yapılması gerekli değildir⁶²; çünkü tarafların zorunlu tahkime gitmeleri kanuni düzenlemeye dayanmaktadır. Zorunlu tahkime ilişkin hükümler, “Çeltik Ekimi Kanunu”, “3533 Sayılı Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daire ve Belediyelerle, Sermayesinin Tamamı Devlete veya Hususi İdarelere Ait Daire ve Müesseseler

⁵⁹ Örneğin, reşit olmayan, müflis veya tahkime elverişli olmayan konulardaki kamu tüzel kişilerinin tahkime başvurusu, diğer bir ifadeyle tahkim sözleşmesi yapması mümkün değildir.

⁶⁰ Pekcanitez Usul, s. 2635; Deren Yıldırım, Tahkime Elverişlilik, s. 51-52.

⁶¹ Örneğin IIC (International Chamber of Commerce-Milletlerarası Ticaret Odası), İstanbul Tahkim Merkezi, TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), CAS (Court of Arbitration for Sport-Spor Tahkim Mahkemesi) kurumsal tahkim örneklerindendir.

⁶² Ekşi, s. 15 vd.

*Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu ile Halli Hakkında Kanun*⁶³“ gibi özel kanunlarda ya da “*Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun*”⁶⁴un ilgili yerlerinde düzenlenmiştir⁶⁴.

Zorunlu tahkim, taraflardan birinin hakem sıfatıyla mahkemeye (duruma göre hakem heyetine) başvurması ile başlar. Yargılama usulünün belirlenmesi yetkisi (hakem sıfatıyla davaya bakacak olan) hâkime (veya hakeme) verildiğinden, taraflar yargılama usulünü belirleme serbestisine sahip değillerdir⁶⁵.

Tüketici uyuşmazlığından kaynaklanan bir sorunun çözümü için hakem heyetine (kanuni parasal sınırın aşılması şartıyla⁶⁶)

⁶³ RG, T. 16. 07.1938/396, KT: 29.06.1938. Umumi, mülhak ve hususi bütçelerle idare edilen daireler ve belediyelerle sermayesinin tamamı Devlete veya belediye veya hususi idarelere ait olan daire ve müesseseler arasında çıkan ihtilaflardan adliye mahkemelerinin vazifesi dâhilinde bulunanlar (yani sadece *özel hukuka* ilişkin uyuşmazlıklar), 3533 sayılı Kanun’da yazılı tahkim usulüne göre çözümlenir (3533 sayılı Kanun m. 1). “*Bir uyuşmazlığın 3533 sayılı Kanun çerçevesinde çözülebilmesi için, anılan Kanunun 1. maddesindeki açık hükme göre, uyuşmazlık; umumi, mülhak ve hususi bütçelerle idare edilen daireler ve belediyelerle sermayesinin tamamı Devlete veya belediye veya hususi idarelere ait olan daire ve müesseseler arasında çıkmış olmalı ve adli yargının görev alanı içerisinde bulunmalıdır. Uyuşmazlığın her iki tarafının da bu hüküm kapsamında olması zorunludur; aksi takdirde, davaya anılan Kanun çerçevesinde mecburi hakem sıfatı ile bakılamaz. Öte yandan davanın maddelerinin olaya uygulanmayacağı anlamına gelmemektedir.*” HGK, E. 2010/4-607 K. 2010/663, T. 15.12.2010 (www.kazanci.com).

⁶⁴ Ekşi, s. 15 vd.

⁶⁵ Örneğin, 4077 sayılı *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun*’unda tüketici sorunları hakem heyetinin üyelerinin nasıl belirleneceği belirtilmiştir (4077 sayılı Kanun m. 22). Tarafların, heyet üyelerini seçme hakkı bulunmamakta ve tarafların hakem heyetinin uygulayacağı hükümleri belirleme serbestisi yoktur.

⁶⁶ Tüketici Sorunları Hakem Heyeti’ne başvuru için getirilen parasal sınırı Devlet İstatistik Enstitüsünün Toptan Eşya Fiyatları Endeksinde meydana gelen yıllık ortalama fiyat artışı oranı kadar her yıl artırılır. Her yıl belirlenen bu artış oranı, aynı zamanda hakem heyetinin verdiği kararların bağlayıcı veya delil olacağına ilişkin parasal sınırı da belirlemektedir. 4077 sayılı Kanun’a göre, tüketici uyuşmazlık konusu olan mal veya hizmetin değeri belirlenen parasal sınırın altında ise uyuşmazlığın çözümü için Tüketici Sorunları Hakem Heyetine başvurulması zorunludur. Fakat bazı

başvurulması zorunludur (4077 sayılı Kanun m. 22). Cezai yaptırımını gerektiren hususlar dışında tüketici sorunlarından kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü için (kanuni parasal sınırın aşılması şartıyla) tüketici hakem heyetine başvurulması zorunludur⁶⁷.

2. İhtiyari Tahkim

Kanuni bir mecburiyetten kaynaklanmayıp tarafların serbest iradeleriyle kendi aralarındaki uyuşmazlığın çözümü için başvurdukları tahkime ihtiyari tahkim denir⁶⁸. Adından da anlaşılacağı üzere, taraflar ihtiyari tahkime başvurma mecburiyetinde değildir. Yani uyuşmazlığın çözümü için taraflar isterse genel mahkemeye gidebilir, isterse alternatif bir yol olarak tahkim yoluna başvurabilirler. Bu yönüyle ihtiyari tahkimde sözleşme özgürlüğü (irade serbestisi) esastır⁶⁹. Kanunen tahkime başvurma zorunlu olduğu durumlarda (zorunlu tahkim

durumlarda uyuşmazlığın değeri belirlenen parasal sınırın altında olsa bile tüketici sorunlarının çözümü için (hakem heyeti yerine) tüketici mahkemesine başvurulması gerekebilir. Bu hususa ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da bir kararında, ipoteğin fekkinin tapu kütüğündeki değişiklik etkisi nedeniyle bu hususta karar verilmesi görevinin hakem heyetine değil, tüketici mahkemesinde olması gerektiğine hükmetmiştir. (Karar için bkz T. 28.03.2012, E. 2012/13-23, K. 2012/255 (www.kararara.com)).

⁶⁷ Tüketici uyuşmazlığı hakkında hakem heyetinin verdiği karar, (medeni yargılama hukuku çerçevesinde) kesin hüküm niteliğine sahip değildir. Fakat tüketici hakem heyetinin verdiği kararlar, meydana getirdiği etki bakımından kesin hüküm etkisine çok yaklaşmaktadır. Zira tüketici hakem heyetinin karar verdiği bir uyuşmazlık hakkında, genel mahkemelere başvurulamaz ve tüketici hakem heyetinin verdiği karar, taraflar için bağlayıcıdır. TKHK m. 70/1: “İl ve ilçe tüketici hakem heyetinin verdiği kararlar tarafları bağlar.” Tüketici sorunları hakem heyetinin verdiği karar, tüketici mahkemesinde delil olarak kullanılabilir. Tüketici hakem heyetinin verdiği karar, ilam niteliğinde bir belgedir (TKHK m. 70/2). Bu nedenle tüketici hakem heyetinin vermiş olduğu bir karar neticesinde, alacağı yerine getirilmeyen taraf, bu alacağın icrası için ilamlı icra yoluna başvurabilir (TKHK m. 70/2) (Ali Cem Budak, Tüketici Hakem Heyetleri, Pekcanitez’e Armağan Cilt I, DEÜHF Dergisi, Cilt: 16 Özel Sayı, İzmir 2015, s. 95).

⁶⁸ Yeğencil, s. 20.

⁶⁹ Türkoğlu, s. 12.

hallerinde) taraflar mahkemeye başvurmadığı gibi, aralarında anlaşarak ihtiyari tahkime de başvuramazlar⁷⁰.

IV. TAHKİM SÖZLEŞMESİ

Tahkim sözleşmesi, tarafların arasındaki mevcut ya da muhtemel bir uyuşmazlığın mahkemeler vasıtasıyla değil de kendilerinin kararlaştırdıkları hakemlerce çözümlenmesi için yaptıkları sözleşmedir⁷¹. Başka bir ifadeyle tahkim sözleşmesi, mahkemelerdeki yargılamaya alternatif bir yol olan tahkime başvurulması için taraflarca yapılan sözleşmedir⁷². İsviçre hukukunda tahkim sözleşmesi, İsv. HMK m. 357’de düzenlenmiştir. Buna göre de tahkim anlaşması hem mevcut hem de gelecek için yapılabilir (İsv. HMK m. 357/1). Yine tahkim sözleşmesinin konusu, tarafların arasındaki sözleşme veya sözleşme dışındaki hukuki ilişki olabilir⁷³.

Tahkim sözleşmesi, taraflar arasındaki sözleşmenin bir şartı olarak yapılabileceği gibi, ayrı bir sözleşme şeklinde de yapılabilir (HMK m. 412/2). Tahkim sözleşmesi, yazılı şekilde yapılır (HMK m. 412/3⁷⁴; İsv. HMK m. 358). İsviçre doktrinine göre tahkim sözleşmesinin varlığı için imza şart değildir ve sözleşmenin varlığının bir metinle doğrulanması

⁷⁰ Yeğengil, s. 102.

⁷¹ Bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 609; Kuru/Aydın, s. 697; Budak/Karaaslan, s. 477; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 734; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 760; Müller-Chen/Egger, in: Sutter-Somm/Hasenböhler/Leueoberger, ZPO Komm., Art. 357, N. 1, s. 2285.

⁷² Belirtmek gerekir ki, HMK’da tahkim sözleşmesini yapabilecek kişiler bakımından yetki sözleşmesine benzer bir sınırlama getirilmemiştir (Budak, s. 38; Özbay/Korucu, s. 11).

⁷³ Müller-Chen/Egger, in: Sutter-Somm/Hasenböhler/Leueoberger, ZPO Komm., Art. 357, N. 3, s. 2285.

⁷⁴ “... Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim sözleşmesinin taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, teleks, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinde yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması yeterlidir. Asıl sözleşmenin bir parçası hâline getirilmek amacıyla tahkim şartı içeren bir belgeye yollama yapılması hâlinde de tahkim sözleşmesi yapılmış sayılır.” (HMK m. 412/3).

yeterlidir⁷⁵. Bu nedenle e-posta, SMS veya diğer iletişim araçlarıyla da tahkim sözleşmelerinin yapılabileceği kabul edilmektedir⁷⁶.

Tarafların tahkim sözleşmesini yaparken tahkim yargılamasına konu yapılacak hukuki işlemin (uyuşmazlığın) belirli olması gerekir. Yani uyuşmazlığın hangi hukuki işlemde kaynaklandığının taraflarca bilinmesi ve tahkim yargılamasında belirtilmesi gerekir. Belirli bir uyuşmazlık olmadan tahkim sözleşmesinin yapılması tahkim mantığına ters düşmektedir⁷⁷. Tahkime elverişlilik, tahkim sözleşmesinin geçerlilik şartlarından olduğundan⁷⁸, kamu düzenine aykırı yapılmış olan tahkim sözleşmesi de geçerli olmayacaktır⁷⁹.

Tahkim sözleşmesi, taraflar açısından bağlayıcıdır⁸⁰. Kural olarak, üçüncü şahıslar tahkim yargılamasına katılmakla yükümlü tutulamazlar⁸¹. Tahkim sözleşmesine rağmen taraflardan birisi

⁷⁵ KUKO ZPO-Felix Dasser, Art. 358, N. 1.

⁷⁶ KUKO ZPO-Felix Dasser, Art. 358, N. 1.

⁷⁷ Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 601. Örneğin, tarafların “Bundan sonra aramızda meydana gelecek bütün uyuşmazlıklarda tahkim yoluna başvurulacaktır.” şeklindeki bir ifade ile genel bir tahkim sözleşmesi yapılırsa, geçerli olmayacaktır. Zira tahkim sözleşmesinde belirlilik ilkesi esastır (Sarısözen, s. 10).

⁷⁸ Özbay/Korucu, s. 7.

⁷⁹ Özbay/Korucu, s. 6. Yine Yargıtay’a göre, “Dairemiz ve yerleşik Yargıtay içtihatlarında geçerli bir tahkim şartı varlığı veya tahkim anlaşmasının geçerli sayılabilmesi için uyuşmazlığın kesin olarak hakemde çözülebileceğinin kararlaştırmış olması gerektiği kesin iradeyi ortadan kaldıran ya da zayıflatan kayıtların tahkim sözleşmesi veya şartını geçersiz-hükümsüz kılacağı kabul edilmektedir. Taraflar sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların tümünün tahkim yoluyla çözülebileceğini kararlaştırabilecekleri gibi sadece bir bölümünün tahkim yoluyla çözülebileceğini de kararlaştırabilirler.” 15. HD, T. 29.06.2020, E. 2019/3450, K. 2020/1932 (www.kazanci.com).

⁸⁰ Tahkim sözleşmesi (kural olarak) yalnızca tahkim sözleşmesinin tarafları açısından bağlayıcıdır. Tahkim sözleşmesinin yalnızca tarafları (nisbilik ilkesi) açısından hüküm doğurmakla birlikte bazı durumlarda tahkim sözleşmesinin üçüncü kişiler için de geçerli (bağlayıcı) olduğu doktrin ve uygulamada kabul edilmektedir (Pekcanitez Usul, s. 2628-2629).

⁸¹ Müller-Chen/Egger, in: Sutter-Somm/Hasenböhler/Leueoberger, ZPO Komm., Art. 357, N. 1, s. 2285.

mahkemede dava açarsa, diğer taraf tahkim ilk itirazında bulunabilir⁸². Tahkim sözleşmesinin varlığına rağmen, sözleşme konusunu oluşturan bir uyuşmazlığın çözümü için mahkemede dava açılmışsa, karşı taraf tahkim ilk itirazında bulunabilir. Hukuken geçerli bir tahkim sözleşmesinin varlığı devlet mahkemelerinin yargı yetkisini ortadan kaldıracaktır ve sözleşmeden doğan yükümlülük gereği, taraflar aralarındaki uyuşmazlığın çözümünü hakeme bırakmalıdırlar⁸³. Bu durumda tahkim sözleşmesi hükümsüz, tesirsiz veya uygulanması imkânsız değil ise mahkeme tahkim itirazını kabul eder ve davayı usulden reddeder (HMK m. 413). Tahkim itirazının ileri sürülmesi, tahkim yargılamasına engel değildir. Tahkim ilk itirazının usulüne uygun biçimde ileri sürülmemesi halinde mahkeme davayı inceleyip karara bağlayacaktır⁸⁴.

Taraflar, aralarındaki uyuşmazlık ile ilgili yargılama devam ederken, önceden yapılmış tahkim sözleşmesi olmasa dahi tahkim yoluna gitme konusunda anlaşma sağlayabilirler⁸⁵. Kanaatimizce tahkim yolunun rahatlıkla tercih edilmesini sağlamak amacıyla, daha önce mahkemede bir davanın açılması tahkime başvurmaya engel teşkil etmeyecektir⁸⁶. Yargılama sırasında tarafların tahkim yoluna başvurma konusunda anlaşmaları hâlinde, dava dosyası mahkemece ilgili hakem/hakem kuruluna istem üzerine gönderilir (HMK m. 412/5).

⁸² Tahkim sözleşmesinin icra takiplerini de kapsayıp kapsamadığı hususu doktrinde tartışmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ejder Yılmaz, Tahkimde İtirazın İptali Davası ve Tahkime Elverişlilik Kuralı, Pekcanitez'e Armağan, Cilt III, DEÜHF Dergisi, Cilt: 16 Özel Sayı, İzmir, 2015, s. 541. Kanaatimizce, tahkim sözleşmesinde ifade edilen devlet yargılamasından kasıt, yalnızca mahkemeler değil, devletin adalet teşkilâtının tamamıdır. Bundan dolayı, icra daireleri de, adalet teşkilâtının bir parçası olduğundan, tarafların hakeme başvurmadan ilamsız icra takibine başvurması mümkün değildir.

⁸³ Mustafa Serdar Özbek, Tahkim İlk İtirazı Üzerine Tahkim Sözleşmesi Üzerinde Yapılan Mahkeme Denetimi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2019, Sayı: 2, ss. 179-253, s. 179.

⁸⁴ Özbek, s. 182. Tahkim ilk itirazı cevap süresi içinde ve cevap dilekçesi ile ileri sürülmelidir (HMK m. 117). Cevap dilekçesi verme süresi dava dilekçesinin davalıya tebliğinde itibaren iki haftadır ve bu süre hak düşürücü niteliktedir (HMK m. 127/1).

⁸⁵ Özbek, s. 180.

⁸⁶ Özbek, s. 180.

Tahkim sözleşmesi amacına ulaşmasıyla (yani uyuşmazlığın tahkim yargılamasına konu olmasıyla) kendiliğinden son bulur (HMK m. 435/2; MTK m. 138/1). Taraflar serbest iradesiyle her zaman tahkim sözleşmesini geçersiz kılabilirler. Tahkim sözleşmesi, esas sözleşmeden bağımsızdır. Esas sözleşmenin geçersizliği⁸⁷ tahkim sözleşmesini geçersiz kılmaz⁸⁸. Yargıtay da bu görüştedir⁸⁹. Bunun yanında tahkim sözleşmesi taraflarca belirli bir süre için kararlaştırılmışsa, bu sürenin dolması ile sözleşme kendiliğinden sona erer. Tahkim sözleşmesinin taraflardan birisinin tek taraflı iradesiyle sonlandırılması mümkün değildir⁹⁰.

Tahkim sözleşmesinin hukuki niteliği tartışmalı olmakla birlikte, tartışmalar sözleşmenin maddi hukuk nitelikli olduğu, usul hukuku nitelikli olduğu ya da karma bir yapıya sahip olduğu düşünceleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tarafların serbest iradeleri ile tahkim sözleşmesini yapmaları, sözleşmenin geçerliliği bakımından maddi hukuk kurallarının geçerli olması gibi hususlar nedeniyle tahkim sözleşmesi maddi hukuk sözleşmesi olarak nitelendirilmiştir. Buna karşın doktrindeki baskın görüş ve Yargıtay uygulamalarından hareketle tahkim sözleşmesi, devlet mahkemelerine başvuru imkânını ortadan kaldırarak hakemlere yargılama yetkisi vermesi sebebiyle etkilerini usul hukuku alanında gösteren usul hukuku sözleşmesi olarak kabul edilmiştir⁹¹. Tahkim sözleşmesini, etkilerini öncelikle usul hukuku alanında gösterdiği için bir usul hukuku sözleşmesi olarak nitelendirmenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

⁸⁷ Asıl sözleşmenin geçersizliği ve yokluğu durumlarının tahkim sözleşmesine etkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Erkan, Tahkim Şartının Ayrılabilirliği Prensibinin Asıl Sözleşmenin Yokluğu Durumunda Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y.2013, S. 1-2, ss. 535-562.

⁸⁸ Gehri/Kramer ZPO Kommentar-Tanja Planinic/Nadja Kubat Erk, Art. 357, Kn. 3, s. 584.

⁸⁹ 11. HD, T. 23.03.2010, E. 5901, K. 3203 (www.lexpera.com.tr).

⁹⁰ Tahkim ilk itirazında bulunulmaması da tahkim sözleşmesini ortadan kaldırır.

⁹¹ Pekcanıtez Usul, s. 2598.

V. HAKEMİN BELİRLENMESİ VE HAKEMLİĞE İLİŞKİN ESASLAR

A. Hakemin Belirlenmesi (Seçilmesi)

Tarafların tahkim sözleşmesini yapmasıyla aralarındaki uyuşmazlığın çözümü hususu hakeme bırakıldığından, hakemin belirlenmesi tahkim yargılaması bakımından son derece önemlidir. Hakemin belirlenmesi hem yetkileri bakımından tahkim yargılaması için önemli hem de hakem seçimi olmadan yargılama başlamayacağından tahkim yargılamasının başlaması bakımından da önemlidir⁹².

Hakemin belirlenmesi özellikle ihtiyari tahkim bakımından önem arz etmektedir. Tarafların tahkimi seçmesinde ihtiyarılık esas olduğu gibi hakemin belirlenmesinde de ihtiyarılık esastır⁹³. Taraflar dilediği hakemi serbestçe belirleyebilirler. Aynı şekilde mahkemece hakem seçilecekse, taraflar hakemin sahip olması gereken özellikleri de serbestçe belirleyebilirler. Taraflar, hakemin belirlenmesi, özellikleri, sayısı ve yargılama süresinin tayini hususlarında irade serbestisine sahiptirler⁹⁴.

HMK'ya göre hakem sayısının tek olması şartıyla taraflara hakemlerin belirlenmesi serbestisi tanınmıştır (HMK m. 415/1). Hakem sayısı bakımından herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Şayet

⁹² Akıncı, s. 104.

⁹³ “Somut olayda taraflar yasal düzenleme kapsamında hakemlerin seçim usulünü sözleşme ile belirlemişlerdir. Davacı vekilince iptal iddiasına dayanak yapılan düzenleme, taraflarca kararlaştırılmış olup, iş bu davada iptal nedeni olamaz. Diğer taraftan, tahkim yargılamasında bilirkişinin hakemlerden birinin yanında staj yapmış olmasının hakemlerin tarafsızlığına gölge düşürdüğü yönündeki itirazı değerlendirildiğinde, davacı tarafından tahkim yargılaması sırasında bu yöndeki itirazlarını HMK m. 409 ve 412/3 gereği ileri sürmemiştir. Bu nedenle bu itiraz hakkından da feragat etmiş sayılacağından, bu iddiasının kanun tarafından iptal nedenleri arasında gösterilen “f” bendi dahilinde değerlendirilmesi uygun bulunmamıştır.” 6. HD, T. 23.11.2021, E. 2021/5566, K. 2021/1702 (www.kazanci.com).

⁹⁴ Yeğengil, s. 224; Türkoğlu, s. 77. MTK’da da hakemin belirlenmesi hususunda tarafların iradesi esastır. Fakat taraflarca aksi kararlaştırılabilir, aksi kararlaştırılmadığı sürece MTK’nın hakem seçimine yönelik kuralları uygulanır (MTK m. 7/B).

hakemlerin sayısı taraflarca kararlaştırılmamışsa, üç hakem seçilecektir (HMK m. 415/2)⁹⁵. Uygulamada ise genellikle üç hakem seçilmektedir⁹⁶.

B. Hakemliğe İlişkin Esaslar

Tarafların tahkim sözleşmesini yapmasıyla uyuşmazlığın çözümü hakemler vasıtasıyla yapılır. Tahkim sözleşmesi ile hakem sözleşmesi birbirinden farklı sözleşmelerdir. Tahkim sözleşmesi taraflar arasında yapılırken, hakem sözleşmesi taraflarla hakemler arasında yapılan sözleşmedir⁹⁷. Tahkim sözleşmesinden farklı olarak taraflar ile hakem/hakemler arasında ayrıca bir hakem sözleşmesinin de yapılması gerekir⁹⁸. Hakem sözleşmeleri her ne kadar taraflar ile hakemler arasında özel hukuk ilişkisi doğuran Borçlar Kanunu hükümlerine tabi sözleşmeler olarak kabul edilse de⁹⁹; usul hukuku alanında da etkileri olan, Türk hukuku bakımından kendine özgü sözleşmelerdir¹⁰⁰. Tahkim sözleşmesinin geçerli olabilmesi için yazılı olması şart iken; hakem sözleşmesi için bu şart yoktur ve sözlü olarak da yapılabilir¹⁰¹. Taraflarla

⁹⁵ “Tahkim mukavelesinde hakemlerin kim tarafından seçileceği gösterilmiş ve fakat kaç kişi olacağı belirtilmemişse, tahkim mukavelesinde gösterilen kimse veya makam (İstanbul barosu yönetim kurulu), üç adet hakem seçmekle mükelleftir. İki hakem seçilirse, usulün 520. maddesine uygun bir hakem heyeti teşekkül etmiş olmadığından, bu iki hakemin verdikleri karara hakem kararı denemez ve bunun hiçbir kanuni değeri yoktur.”, 4. HD, T. 19.02.1957, E. 6772, K. 846 (www.kazanci.com).

⁹⁶ Özbay/Korucu, s. 57. Hakemlerin tek sayıda olmasına ilişkin HMK m. 415'deki hükmün emredici nitelikte olmadığı ve taraflarca aksinin kararlaştırılabileceğini kabul etmek gerekir. İki hakem seçilmişse kararın oybirliğiyle alınması zorunluymakla diğer çift sayılarda hakem kurullarında kara oyçokluğu ya da oybirliği ile alınabilir (Ekşi, s. 157).

⁹⁷ Ekşi, s. 155; Sera Reyhani Yüksel, Tahkim Tarafları ve Hakem Arasında Yapılan Hakemlik Sözleşmesinin Maddi Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, Yıl: 2016, ss. 2435-2452, s. 2437.

⁹⁸ Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa, hakemlerin ücreti, dava konusu alacağın miktarı, uyuşmazlığın niteliği ve tahkim yargılamasının süresi dikkate alınarak, hakem veya hakem kurulu ile taraflar arasında kararlaştırılır (HMK m. 440).

⁹⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 827; Reyhani Yüksel, s. 2438.

¹⁰⁰ Pekcanitez Usul, s. 2690.

¹⁰¹ Ekşi, s. 155.

hakem sözleşmesinin yapılmasıyla hakemin uyuşmazlığı çözme yetkisi başladığı gibi, tahkim yargılaması da başlar.

Mahkemelerdeki yargılamalarda hâkimin rolü (ve dolayısıyla görev, yetki ve sorumlulukları) niteliğine uygun düştüğü ölçüde tahkim yargılamasında hakeme geçmektedir¹⁰². Bu itibarla hakemin tabi olduğu ret sebepleri ve ret usulü HMK m. 417 ve m. 418’de düzenlenmiştir¹⁰³. Hakem, bağımsızlığı ve tarafsızlığından şüphe duyulmasını gerektiren bir durumu fark ettiğinde/öğrendiğinde bu durumu taraflara bildirmelidir (HMK m. 417). Taraflar da hâkimde reddedilmesini haklı kılacak bir durumun varlığını tespit ettiği takdirde hakemin reddini talep edebilirler¹⁰⁴.

Hakem/hakem kurulu, tahkim sözleşmesinin varlığına (veya bu sözleşmenin geçerliliğine) yönelik itirazlar da dâhil olmak üzere, kendi yetkileri hakkında karar verme yetkisine sahiptirler (HMK m. 422). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, mahkemelerde olan bu yetki, mahkemelerden alınarak hakemlerin eline bırakılmıştır¹⁰⁵. Taraflar da hakemin/hakemler kurulunun yetkisine ilişkin itirazda bulunacaksa, bunu en geç cevap dilekçesinde ileri sürmelidirler (HMK m. 422/2). Tarafların hakemi/hakemler kurulunu seçmesi onların yetkisine itiraz etmesine (veya hakemi reddetmesine) engel değildir. Hakem/hakemler kurulu,

¹⁰² Hakemlerin sorumluluğu HMK’da düzenlenmiştir. Örneğin, (taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa) tahkimi kabul eden hakem, haklı bir sebep olmadan tahkim yargılamasındaki görevini yapmaktan kaçınırsa, taraflar bu sebepten dolayı uğradığı zararın tazminini hakemden talep edebilirler (HMK m. 419).

¹⁰³ Hakemin reddi konusunda HMK m.417’de üç sebep düzenlenmiştir: “(1) Hakemin taraflarca kararlaştırılan niteliklere sahip olmaması, (2) Taraflarca hakemin reddi sebepleri belirlenmiş olduğu hallerde, bu sebeplerden birinin gerçekleşmesi, (3) Hakemin, tarafsızlığından şüphe edilmeyi haklı gösteren durum ve koşulların gerçekleşmesi.”

¹⁰⁴ Tarafın kendi atadığı ya da atanmasında hazır bulunduğu bir hakemi reddedebilmesi için ret sebebini atama tarihinden sonra öğrenmiş olması gerekir. Atama tarihinden önceki sebeplerden dolayı hakemin reddini talep edemez. Böylelikle kötü niyetli olarak hakemin reddinin talep edilmesi engellenmektedir (Ekşi, s. 160-161).

¹⁰⁵ Özbay/Korucu, s. 77.

yetkisizlik itirazını öncelikli (ön sorun) olarak inceler ve bu hususu karara bağlar¹⁰⁶ (HMK m. 422/5).

VI. TAHKİMDE YARGILAMA (HAKEM YARGILAMASI)

A. Tahkim Yargılamasının Başlaması

Tahkim yargılamasında davanın ne zaman açılmış sayılacağı hususuna ilişkin hüküm MTK m. 10'da düzenlenmiştir. Buna göre, (aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça) tahkim yargılamasında hakemlerin mahkemece seçilmesi için asliye hukuk mahkemesine (veya tarafların aralarında hakem seçimi için kararlaştırdığı kişi, kurum veya kuruluşa) başvurduğu tarihte; şayet hakem sözleşmesinde hakemin belirlenmesi iki tarafa ait olduğu kararlaştırılmışsa, davacının hakem seçimini yapıp davalı tarafa hakem seçimi için bildirimde bulunduğu tarihte ya da tahkim sözleşmesinde hakem/hakemler açıkça belirtilmişse, tahkim yargılaması için talepte bulunan tarafın talebinin karşı tarafa tebliğ edildiği (öğrendiği) tarihte dava açılmış sayılır¹⁰⁷ (MTK m. 10/A).

UNCITRAL Model Kanunu'na göre de davalı tarafa tahkim bildirimının bulunduğu tarihte dava açılmış sayılır (m. 3/2). Tahkim bildirimi karşı tarafa yapılırken tahkim yargılamasına ilişkin talep, tarafların ad-soyadları, tahkime konu yapılacak uyuşmazlığın konusu, miktarı, niteliği ve netice-i talebin karşı tarafa bildirilmesi gerekir (m. 3/3). Karşı tarafa yapılacak olan tahkim bildirimi bir dava dilekçesi olmadığından, yapılacak olan tahkim bildirimi ile birlikte dava dilekçesi de gönderilebilir¹⁰⁸.

Tahkim yeri neresidir? Tahkim yeri, tahkim yargılamasına konu yapılacak uyuşmazlığın çözümü için hakem/hakem kurulunun yargılamayı yapacağı yerdir. Tahkim yerine ilişkin UNCITRAL Model Kanunu m. 18/1, MTK m. 9/1 ve HMK m. 425'te birbirine paralel

¹⁰⁶ Budak, s. 49. Hakem/hakem kurulunun yetkisizlik kararı vermesi üzerine HMK m. 20 gereği mahkemelerdeki yetkisizlik ve görevsizlik kararı üzerine yapılan işlemler burada da kıyasen uygulama alanı bulur (Özbay/Korucu, s. 77 vd.).

¹⁰⁷ Mahkemede görülen bir davada taraflardan biri ihtiyati tedbir (veya haciz) kararı almışsa, bu karardan itibaren 30 gün içinde tahkim yargılaması için talepte bulunmak (dava açmak) zorundadır. (MTK m.10/A-II).

¹⁰⁸ Türkoğlu, s. 71.

düzenleme mevcuttur. Tahkim yeri taraflarca serbest bir şekilde kararlaştırılır. Eğer tahkim yeri taraflarca kararlaştırılmamışsa, tarafların seçtiği hakem/hakem kurulunca uyuşmazlığın niteliğine göre kararlaştırılabilir¹⁰⁹ (HMK m. 425). Taraflarca tahkim yerinin kararlaştırılmaması durumunda, hakem/hakem kurulu, tahkim yeri belirlemesini tahkim usulünün belirleneceği ilk toplantıda yapmalıdır¹¹⁰. Tahkim yeri taraflarca kararlaştırılmışsa, hakem/hakem kurulu yargılamayı taraflarca kararlaştırılan yerde yapmalıdırlar¹¹¹. Taraflarca veya hakemlerce belirlenen tahkim yeri yargılama devam ederken keyfi değiştirilemez. Fakat gerekli olan durumlarda (hakemlerin önceden taraflara bildirmesi şartıyla (MTK m. 9/3) tahkim yeri değiştirilebilir. Ayrıca gerekli görülen durumlarda, tanığın dinlenmesi, keşif, duruşma veya belgenin incelenmesi gibi hususlar için kararlaştırılan yer dışında başka yerde de tahkim yapılabilir (HMK m. 452/2).

B. Tahkim Yargılamasının Yapılması

Taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü hususunda mahkemelere alternatif yol niteliğinde olan tahkimde, mevcut hukuk kuralları çerçevesinde hakkaniyet ve adaletin sağlanması için hakemlerce yargılama yapılmaktadır. Adil yargılanma hakkının¹¹² bir gereği olarak hakem/hakem kurulu tarafından yapılan yargılamada hukuki dinlenilme hakkına dikkat edilmeli ve taraflara eşit davranılmalıdır¹¹³. Hakem/hakemler kurulunun taraflara eşit ve tarafsız davranmamış olmaları, hukuki dinlenilme hakkının ihlâli olarak değerlendirilmelidir¹¹⁴.

¹⁰⁹ Örneğin, uyuşmazlığın ya da uyuşmazlığın taraflarının Türkiye ile bir ilişkisi yoksa hakemlerce Türkiye'nin tahkim yeri olarak belirlenmesi kanuna uygun değildir (Özbay/Korucu, s. 92; Budak, s. 35).

¹¹⁰ Dayınlarlı, s. 63; Sarısözen, s. 49.

¹¹¹ Uygulama tahkim yerinin belirlenmesi genelde hakemlere bırakılır (Türkoğlu, s. 71).

¹¹² Adil yargılanma hakkı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Pekcanıtez, Medeni Yargıda Adil Yargılanma, İzmir Barosu Dergisi, Nisan S. 2, Yıl: 1997, ss. 35-55.

¹¹³ Efe Direnisa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkimde Hakem Kararlarının Gerekeşi Üzerine Düşünceler, Legal Hukuk Dergisi, C. 20, Sayı:233, Yıl: 2022, ss. 1549-1602, s. 1551.

¹¹⁴ Hakan Pekcanıtez, Hukuki Dinlenilme Hakkı, Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Yıl: 2000, ss. 753-791, s. 767.

Pozitif hukuk kurallarına tabi olunması yönüyle mahkemelere benzer yargılama yapılmakla birlikte tahkimin özellikleri nedeniyle birçok açıdan avantajlı bir yargılama yapılmaktadır.

Tahkim yargılamasında mahkemelerdeki yargılamada olduğu gibi, iddia ve savunmaların alınması, tanık dinlenmesi, keşif, bilirkişi¹¹⁵, duruşmanın yapılması veya delillerin incelenmesi gibi hususlar mevcudiyetini korumaktadır. Tahkim yargılamasında hakemler, tarafların iddia ve savunmalarını ileri sürmesi, delillerini ibraz etmeleri¹¹⁶ ya da bilirkişiden açıklama alınması gibi durumlarda duruşma¹¹⁷ yapabileceği (HMK m. 429/1) gibi yargılamanın dosya üzerinden yapılmasına da karar verebilirler¹¹⁸.

Tahkim yargılamasında davacı, haklı bir sebep olmadan süresinde dava dilekçesini vermezse (veya dilekçedeki eksiklik tamamlanmazsa) hakemlerce yargılama sonlandırılır (HMK m. 30/1). Belirtmek gerekir ki bu durumun söz konusu olabilmesi için sonuçlarının tarafa önceden bildirilmesi¹¹⁹ gerekir¹²⁰.

İspata ilişkin hususlar bakımından tahkim yargılamasında irade serbestisi esastır. Taraflar ispat kurallarına ilişkin geniş irade serbestisine sahiptir. Bunun yanında hakemler de hâkime nazaran geniş yetkiye

¹¹⁵ Hakem/hakem kumlu, tespit ettiği hususlar hakkında rapor vermesi için bilirkişi seçimine karar verebilir (HMK m. 431/1).

¹¹⁶ Taraflar, hakem/hakem kurulunun onayı ile delillerin toplanması hususunda mahkemeden yardım talep edebilir (HMK m. 432).

¹¹⁷ Hakemler duruşmanın yapılacağı gün ve saatini taraflara önceden bildirmelidir (HMK m. 429/2).

¹¹⁸ Yargıtay kararı için bkz.: YTD, T. 08.10.1954, E. 6930, K. 6790 (www.kazanci.com). Uygulamada tahkim yargılaması genelde duruşmalı olarak yapılmaktadır (Özbay/Korucu, s. 105-106).

¹¹⁹ Bildirimin yapılması mahkemelerdekine nazaran daha esnektir. Örneğin, hakem tarafından tarafların faks numarasına ya da e- mail adresine yapılan bildirim de geçerlidir.

¹²⁰ Tarafların hakemlerce kararlaştırılan duruşmaya haklı bir sebep olmaksızın gelmemesi durumunda da benzer netice doğar. Tarafların duruşmaya gelmemesinin sonucu, aleyhine ileri sürülen vakıaları ikrar etmesi, davayı kabul etmesi ya da talebinden feragat etmesi sonucunu doğurmaz. Fakat yargılamanın devamı için verilmesi gerekli olan kararların, duruşmaya gelmeyen tarafın yokluğunda verileceği hususunda taraflara bildirim yapılmışsa, bu kararlar yokluğunda verilir (Özbay/Korucu, s. 105-106).

sahiptir¹²¹. İspat ölçüsü ve ispat yükü bakımından HMK'daki hükümler kıyasen uygulanmakta olup, ispat ölçüsü bakımından tahkimin niteliği gereği tam ispatın arandığı hususlar esnetilmiştir¹²².

Tahkimde taraflar iddia ve savunmalarını haklı gösterecek delillerini dilekçelerine ekleyebilirler (HMK m. 428/2). Taraflar, hakem/hakem kurulunun onayı ile delillerin toplanmasında mahkemeden yardım talep edebilirler (HMK m. 432). Taraflar vakıaların ispatı hususunda kendi aralarında delil sözleşmesi yapabilirler¹²³ (HMK m. 193).

HMK'da tahkim yargılaması bakımından bir yıllık bir süre (tahkim süresi) öngörülmüştür¹²⁴. Bir yıllık sürenin başlangıcı, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, tek hakemli yargılamada hakemin seçildiği; birden fazla hakemli yargılamada ise hakem kurulunun yaptığı ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihtir. Hakem/hakem kurulu öngörülen bu bir yıllık süre içerisinde tahkim yargılamasını sonlandırmalıdır (HMK m. 427). Taraflar, tahkim anlaşmasında veya daha sonraki bir anlaşmada hakem kurulunun görev süresini sınırlayabilirler (İsv. HMK m. 366/1). Tahkim için öngörülen bir yıllık süre kamu düzenine ilişkindir¹²⁵.

¹²¹ İzzet Karadağ, Ulusal (İç) Tahkim, Ankara: Adalet Yayınevi, 2013, s. 173.

¹²² Yani tahkim yargılamasında vakıanın gerçekleşmiş olma olasılığı, gerçekleşmemiş olma olasılığından fazla olması ispat ölçütü için yeterlidir. Özbay/Korucu, s. 108.

¹²³ Delil sözleşmesi, taraflarca tahkim yargılamasından önce yapılabileceği gibi dava açıldıktan sonra da yapılabilir.

¹²⁴ HMK m. 427/1: “Taraflar aksini kararlaştırmadıkça, bir hakemin görev yapacağı davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemin görev yapacağı davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde, hakem veya hakem kurulunca esas hakkında karar verilir”.

¹²⁵ Özbay/Korucu, s. 157.

VII. HAKEM YARGILAMASININ SONA ERMESİ, BAŞVURULABİLECEK KANUN YOLLARI VE HAKEM KARARININ İCRASI

A. Hakem Kararı ve Yargılamanın Sona Ermesi

Tahkim yargılaması, hakemin yargılamayı gerçekleştirip nihai kararını vermesi ile ya da HMK m. 435/1’de belirtilen durumlardan birinin gerçekleşmesiyle sona erer.

HMK m. 435/1’e göre tahkim yargılamasını sonlandıran durumlar şunlardır:

1. *“Davalının itirazı üzerine hakem veya hakem kurulunun uyuşmazlığın kesin olarak çözümünde davalının hukuki yararı bulunduğunu kabul etmesi hâli hariç, davacı davasını geri alırsa”* (HMK m. 435/1-a).
2. *“Taraflar, yargılamanın sona erdirilmesi konusunda anlaşılırsa”* (HMK m. 435/1-b). Taraflar arasında yapılacak olan bu anlaşma, tahkimdeki hakemler için de bağlayıcı olacaktır ve hakem yargılamayı sonlandırmalıdır.
3. *“Hakem veya hakem kurulu, başka bir sebeple yargılamanın sürdürülmesini gereksiz veya imkânsız bulursa”* (HMK m. 435/1-c).¹²⁶
4. *“427 inci maddenin ikinci fıkrası uyarınca tahkim süresinin uzatılmasına ilişkin talep mahkemece reddedilirse”* (HMK m. 435/1-ç).
5. *“Taraflarca oybirliğiyle karar verilmesi öngörülmesine rağmen, hakem kurulu oybirliğiyle karar veremezse”* (HMK m. 435/1-d).
6. *“Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 442/2 uyarınca yargılama giderleri için avans yatırılmazsa”* (HMK m. 435/1-e).

HMK m. 437’de düzenlenen hüküm saklı kalmak üzere, hakem yargılamasının sona ermesiyle hakemin/hakem kurulunun yetkisi,

¹²⁶ Örneğin, taraflar arasındaki uyuşmazlığın konusu bir eşyanın teslim edilmesine ilişkin olup o eşyanın tahkim yargılaması esnasında yok olması durumunda tahkim konusuz (imkânsız) kalacağından sonlandırılır.

kendiliğinden ortadan kalkar (HMK m. 435/2)¹²⁷. Tahkim yargılaması devam ederken taraflarca yargılamayı sonlandıran işlemlerin (örneğin, sulh) yapılması durumunda yine tahkim yargılaması sona erer. Fakat belirtmek gerekir ki, taraflarca yargılamayı sonlandıran işlemin kamu düzenine aykırı olmaması ve tahkime elverişli bir husus hakkında olması gerekir¹²⁸.

Dava şartları yargılamanın her safhasında inceleme konusu yapılabildiğinden, tahkim yargılamasını gören hakem/hakem kurulu tarafından da yargılamanın her safhasında inceleme konusu yapılabilir. Hakemlerce dava şartının eksikliği tespit edilirse ya da tahkim sözleşmesinin mevcut veya geçerli olmadığı durumlarda tahkim yargılaması için (esasa ilişkin) nihai karar verilemez. Bu durumda tahkim yargılaması hakemlerce sonlandırılır (usulden reddedilir)¹²⁹.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda bu konuda bir düzenleme olmamasına rağmen kanunun emredici hükümlerine aykırılık nedeniyle hakem kararının gerekçesiz olması bir temyiz sebebi olarak kabul edilmişti¹³⁰. Yargıtay da HUMK uygulaması dönemindeki eski tarihli kararlarında, hakem kararlarının gerekçesiz olmasının bir temyiz nedeni sayılabileceğini belirtmiştir¹³¹. Mahkemeler tarafından verilen her türlü karar Anayasa m. 141/3 düzenlemesine göre gerekçeli olarak yazılmak zorundadır. Ayrıca medeni usul hukukuna hâkim olan ilkeler kapsamında, hukuki dinlenilme hakkının unsurlarından biri kararın somut ve açık bir biçimde gerekçelendirilmesidir¹³². Hakem kararlarının gerekçeli verilip verilmemesi konusunda kanunda açık bir düzenleme yoktur; ancak HMK m. 27, 436 ve 439 hükümleri değerlendirildiğinde hakem kararlarının da gerekçeli olması gerektiği sonucuna varılmaktadır¹³³. Doktrinde bir görüşe göre, hakem kararında gerekçe

¹²⁷ Kanun koyucu, HMK m. 437'deki "*hükümün tazyihi, düzeltilmesi ve tamamlanmasına*"na ihtiyaç duyulduğunda bu işlemlerin yine aynı hakem/hakem kurulu tarafından yapılacağını belirtmiştir.

¹²⁸ Ekşi, s. 187.

¹²⁹ Karadaş, s. 200; Özbay/Korucu, s. 168.

¹³⁰ Sarısözen, s. 115; Direnisa, s. 1567.

¹³¹ İbrahim Özbay, Hakem Kararlarında Gerekçe, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C.21, S. 2'den ayrı bası, ss. 299-322, s. 312, 313.

¹³² Pekcanitez Usul, s. 2769; Pekcanitez, Hukuki Dinlenilme Hakkı, s. 786.

¹³³ Direnisa, s. 1587. Tarafların hakem/hakem kurulu kararının gerekçesiz olması yönünde anlaşma yapmaları halinde bu anlaşma geçersiz olacaktır (Direnisa, s. 1587).

gösterilmemesi halinde HMK m. 439/2-e'ye göre tahkimin usulüne uygun yürütülmemesi ve bu durumun kararın esasına etkili olması sebebiyle iptal davasına konu olabileceği savunulmuştur¹³⁴. Diğer bir görüşe göre ise, HMK m. 439/2-f'ye göre hakem kararında gerekçe belirtilmemesi hukuki dinlenilme hakkına aykırılık olarak nitelendirilebilecek ve iptal sebebi yapılabilecektir¹³⁵. Esasen hakem kararının gerekçesiz olması durumunda her iki iptal sebebine dayanarak da iptal davası açılabilir. Bizim de katıldığımız görüşe göre hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmemesi sebebine dayanarak iptal davası açılması daha pratik olacaktır; çünkü bu iptal sebebinde kararın esasına etki etme şartı olmadığından bu durumun ispatı gerekmez¹³⁶.

B. Hakem Kararına Karşı Başvurulabilecek Kanun Yolları ve Mercii

1. Genel Olarak

Tahkim yargılaması neticesinde hakemin/hakem kurulunun verdiği karar, mahkeme kararları gibi maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. Dolayısıyla hakem kararı, aynı konu ve sebepten dolayı aynı taraflarca tekrar dava konusu yapılamaz ve hakemin kararı bu kişiler için kesin delil olur¹³⁷. Hakem kararı hem hakemler hem de taraflar için bağlayıcıdır¹³⁸.

Hakem kararlarının mahkeme hükümleri gibi kesin hüküm teşkil etmesi, tahkim yargılamasının yargısal niteliğinin doğal (normal) bir neticesidir. Hakem kararları kesin hüküm niteliğine sahip olduğundan hakem veya başka kurumların keyfi değiştirmesi (yargısal bir süreçten geçmeden) mümkün değildir¹³⁹.

¹³⁴ Özbay/Korucu, s. 237.

¹³⁵ Pekcanitez Usul, s. 2769; Direnisa, s. 1568.

¹³⁶ Direnisa, s. 1568.

¹³⁷ Özbay/Korucu, s. 179.

¹³⁸ “Hakem kararlarının da HUMK 237. maddesi uyarınca maddi anlamda kesin hüküm oluşturacağı ve tarafları bağlayacağı kuşkusuzdur.” 1. HD, T. 16.01.2002, E. 13877, K. 228 (www.kazanci.com).

¹³⁹ Sarısözen, s. 94; Özbay/Korucu, s. 179.

Hakem kararlarının değiştirilmesi ya da iptali kanun yolları ile mümkündür. Mahkemelerde verilen (nihai) kararlarda olduğu gibi tahkimde verilen kararlara karşı da taraflar kanun yoluna başvurabilirler.

Yukarıda da zikredildiği üzere tahkime ilişkin HMK'daki hükümler, UNCITRAL Model Kanunu'ndan esinlenilerek düzenlenmiştir. Tahkime ilişkin diğer hükümlerde olduğu gibi hakem kararına karşı başvurulacak kanun yolu müessesinde de Model Kanunu'ndan esinlenmiştir. Yani hakem kararına karşı kanun yolu olarak temyiz yolu kapatılmış ve hakem kararının iptali yolu (müessesesi) düzenlenmiştir¹⁴⁰. Hakem kararına karşı iptal davasının düzenlenmesinin en önemli nedenlerinden biri tahkim yargılamasının niteliğine uygun olarak çabukluğu sağlamaktır¹⁴¹. Yine iptal davasının düzenleme amaçlarından biri hakemlerin karar verirken haksız ve keyfi karar vermelerine engel olmaktır¹⁴². Taraflar hakem kararına karşı kanun yoluna başvurmak istedikleri zaman hakem kararını iptali (iptal davası) yoluna başvurmalarıdır.

Hakem/hakem kurulu kararlarında; tahkim sözleşmesinin taraflarından birinin ehliyetsiz ya da tahkim sözleşmesinin geçersiz olduğu, hakem/hakem kurulunun seçiminde, sözleşmede belirlenen veya kanunda öngörülen usule uyulmadığı, kararın tahkim süresi içinde verilmediği, hakem/hakem kurulunun hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar verdiği, hakem/hakem kurulunun, tahkim sözleşmesi dışında kalan bir konuda karar verdiği veya talebin tamamı hakkında karar vermediği ya da yetkisini aştığı, tahkim yargılamasının usul açısından sözleşmede veya bu yönde bir sözleşme bulunmaması hâlinde kanunda yer alan hükümlere uygun olarak yürütülmediği ve bu durumun kararın esasına etkili olduğu, tarafların eşitliği ilkesi ve hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmediği, hakem/hakem kurulu kararına konu uyumsuzluğun Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı, kararın

¹⁴⁰ HUMK'un uygulandığı dönemde ise, iptal davası düzenlenmediğinden, taraflar hakem kararına karşı doğrudan temyiz yoluna gidiyordu (HUMK m. 533).

¹⁴¹ İbrahim Özbay, Yargıtay'ın Son Kararları Işığında Hakem Kararlarına Karşı Açılacak İptal Davasına İlişkin HMK m. 439 Hükmünün Zaman Bakımından Uygulanması (İptal Davası), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, Yıl 2015, ss. 779-811, s. 786.

¹⁴² Özbay, İptal Davası, s. 788.

kamu düzenine aykırı olduğu tespit edilirse, hakem kararları iptal edilebilir (HMK m. 439/2)¹⁴³.

Hakem/hakem kurulu kararlarına karşı açılacak olan iptal davasında süre bir aydır ve bu süre, hakem kararının veya tavzih, düzeltme ya da tamamlama kararının taraflara bildirildiği tarihten itibaren işlemeye başlar (HMK m. 439/4).

İptal talebi, davaya bakan bölge adliye mahkemesi aksine karar vermedikçe, dosya üzerinden incelenerek karara bağlanır. İptal davası hakkında verilen kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabilir. Temyiz incelemesi, HMK m. 439/2’de belirtilen iptal sebepleriyle sınırlı olarak, öncelikle ve ivedilikle karara bağlanır (HMK m. 439/5). Temyiz, kararın icrasını durdurmaz (HMK m. 439/6).

Yargılamanın iadesi, kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı istenebildiğinden, tahkim yargılaması sonunda verilen karara karşı da yargılamanın iadesi istenebilir. Tahkimde, yargılamanın iadesi sebeplerinden sadece 375 inci maddenin birinci fıkrasının (b), (c), (e), (f), (g), (h), (ı) ve (i) bentleri¹⁴⁴ uygulanır. Yargılamanın iadesi davası mahkemede görülür.

¹⁴³ “439. maddenin 3. bendinde hakem veya hakem kurulunun tahkim sözleşmesi dışında kalan bir konuda karar verdiği iddiasıyla açılan iptâl davasında, tahkim sözleşmesi kapsamında olan konuların, tahkim sözleşmesi kapsamında olmayan konulardan ayrılmasının mümkün olması halinde hakem kararının sadece tahkim sözleşmesi kapsamında olmayan konuları içeren bölümünün iptâl edilebileceği hükmü karşısında hakem kararının kısmen iptâli de mümkün hale getirilmiştir.” 15. HD, T. 22.01.2021, E. 2020/2230, K. 2021/148 (www.kazanci.com).

¹⁴⁴ HMK m. 375/1’e göre yargılamanın iadesi istenebilecek tahkim kararları şöyledir: “... b) Davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış bulunması. c) Vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması.... e) İfadesi karara esas alınan tanığın, karardan sonra yalan tanıklık yaptığının sabit olması. f) Bilirkişi veya tercümanın, hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu sabit olması. g) Lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin, ikrar veya yazılı delille sabit olması... h) Lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması. ı) Bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncekine aykırı bir hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması. i)

2. Tahkimde Görevli ve Yetkili Mahkeme

Tahkimde görevli ve yetkili mahkeme hususuna ilişkin hükümler HMK m. 410'da düzenlenmiştir. Bu hükme göre, tahkim yeri taraflarca kararlaştırılmışsa, o tahkim yerindeki bölge adliye mahkemesi; tahkim yeri taraflarca kararlaştırılmamışsa, davalının Türkiye'deki yerleşim yerindeki (veya oturduğu yer ya da işyerindeki) bölge adliye mahkemesi görevli ve yetkili mahkemedir¹⁴⁵ (HMK m. 410). HMK m. 439'a göre iptal davası tahkim yeri bölge adliye mahkemesinde açılır ve öncelikle ve ivedilikle görülür. Dolayısıyla hakem/hakemler kurulu kararının iptali için açılacak olan iptal davası için yetkili ve görevli tahkim yeri HMK m. 410'a göre belirlenecektir.

İptal davasının dışında kalan tahkime ilişkin diğer hususlarda (örneğin, hakem tayini, hakemin reddi, tahkim yargılaması süresinin uzatımı veya ihtiyati tedbir/haciz ile delil tespitine ilişkin taleplerde) görevli ve yetkili mahkeme taraflar arasındaki uyuşmazlığın niteliğine göre asliye ticaret ya da asliye hukuk mahkemesidir¹⁴⁶.

Kararın, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi."

¹⁴⁵ "Tahkim itirazı bu yönüyle ilk itirazlara benzemekte ise de teknik anlamda bir ilk itiraz olmayıp sözleşmeye dayalı bir def'i niteliğindedir. Bu durumda mahkemece, öncelikle uyuşmazlığın kendi görev alanına girip girmediğinin tespitinden sonra yetki itirazının incelenmesi, yetki itirazı yerinde görüldüğü takdirde dava dilekçesinin yetki yönünden reddine karar verilmesi gerekir. Zira tahkim itirazını incelemek görevli ve yetkili mahkemeye aittir. Mahkemece bu yönlerden yanılgiya düşülerek öncelikle tahkim itirazının kabulü ile yazılı şekilde görevsizlik kararı verilmesi isabetli görülmemiştir." 19. HD, T. 28.11.2012, E. 2012/ 10514, K. 2012/17896 (www.kazanci.com).

¹⁴⁶ Tahkim yerinde asliye ticaret mahkemesinin bulunmadığı yerde talep asliye hukuk mahkemesine yapılacaktır (TTK m. 5).

C. Hakem Kararının İcrası

Hakemin uyuşmazlık hakkında nihai kararını vermesi ile hakem kararı icra edilebilir hale gelir, hakem kararının icrası için kesinleşme şartı aranmaz. Tahkim yargılamasında kararın verilmesi icra edilebilmesi için yeterli olup, bu kararın icrası için ayrıca herhangi bir mahkemenin/kurumun onayı/kararı gerekli değildir. Tahkim yargılamasının uyuşmazlık çözümü için alternatif yol olarak düzenlenme amacı ve tahkimin çabuk ve kolay olma niteliği gereği hakem kararının verilmesi ile doğrudan icra edilmesine geçilebilir.

Hakem kararının icrası, ilamlı icra hükümlerine tabi olacaktır. Hakem kararının ilamlı icraya konulmasından sonra, hakem kararına karşı tarafların iptal davası açması da hakem kararının icrasını engellemeyecektir (HMK m. 439/4). Benzer şekilde, mahkemece verilen iptal kararının temyize götürülmesi durumunda da hakem kararının icrasına devam edilecektir (HMK m. 439/6)¹⁴⁷. Fakat aleyhine takip başlatılan taraf teminat karşılığında hakem kararının icrasının durdurulması kararını alabilir (HMK m. 439/4).

Tüketici hakem heyeti kararlarının ilam niteliğine haiz belge olduğu özel kanun niteliğinde olan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)'da m. 70/2'de belirtilmiştir¹⁴⁸. Dolayısıyla, tüketici hakem heyetinin vermiş olduğu bir karar neticesinde, taraf (alacaklı), tüketici hakem heyeti kararının icrası için ilamlı icra takibi yoluna başvurabilir (TKHK m. 70/2).

VIII. SONUÇ

Özel hukukun konusuna giren uyuşmazlıkların, bağımsız ve tarafsız hakem/hakemler kurulu tarafından, devlet mahkemelerinde yapılan yargılamaya bir alternatif olarak çözümlendiği yola tahkim denilmektedir. Tahkim öncelikle milli ve milletlerarası tahkim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yabancılik unsuru taşımayan uyuşmazlık için tahkime ilişkin hükümler HMK m. 407-444 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar ise 4686 sayılı

¹⁴⁷ Özbay/Korucu, s. 178.

¹⁴⁸ TKHK m. 70/2: “Tüketici hakem heyetinin kararları, İcra ve İflâs Kanunu’nun ilamların yerine getirilmesi hakkındaki hükümlerine göre yerine getirilir.”

MTK'ya tabi olacaktır. Tahkime ilişkin hükümler, UNCITRAL Model Kanunu örnek alınarak hazırlanmıştır. Gerek milli gerekse milletlerarası hukukta tahkime ilişkin oldukça kapsamlı düzenlemeler mevcuttur. Kurumsal tahkim herhangi bir tahkim kurumunun gözetimi altında ve bu tahkim kurumunun kuralları çerçevesinde yapılan tahkim iken, arızî tahkim tahkim kurumunun gözetimi olmadan yapılan tahkimdir. Bunun yanında bir diğer ayrım tahkimin zorunlu ve ihtiyari olmasına göre yapılan ayrımdır.

Devlet yargılamasına bir alternatif olan tahkim, taraflar arasındaki mevcut veya muhtemel bir uyuşmazlığın hakem/hakem kurulunca çözüme kavuşturulmasıdır. Tahkim yargılaması niteliği itibariyle daha hızlı ve kolay olmakla beraber mahkemelerde yapılan yargılama gibi önceden belirlenmiş olan usul ve esaslar çerçevesinde yapılmaktadır. Tahkim yargılamasında hakem/hakemler kurulu, hukuki dinlenilme hakkı çerçevesinde taraflara eşit ve tarafsız davranmalıdır.

Taraflar, iradeleriyle serbestçe tasarrufta bulunabildiği konularla ilgili uyuşmazlıklarda tahkime gidilebilmektedir. Tahkime elverişli olan uyuşmazlıkların tahdidi olarak belirlenmesi söz konusu değildir; ancak kanunlarla tahkime elverişli uyuşmazlıklar bakımından çeşitli sınırlamalar getirilmiştir.

Tahkim yargılamasının temeli tahkim sözleşmesidir. Tahkim sözleşmesi ve hakem sözleşmesi birbirinden farklı sözleşmelerdir. Tahkim sözleşmesi uyuşmazlığın tarafları arasında yapılırken; hakem sözleşmesi taraflar ile hakem/hakemler arasında yapılan sözleşmelerdir. Kanaatimizce tahkim sözleşmeleri bir usul hukuku sözleşmesi iken, hakem sözleşmeleri hem borçlar hukuku alanında sonuç doğuran hem de usul hukuku alanında etkileri olan Türk hukuku açısından kendine özgü sözleşmelerdir.

Tarafların bir tahkim sözleşmesi yapmış olması ve tahkim sözleşmesinin konusunu oluşturan uyuşmazlığın çözümü için taraflardan birinin devlet mahkemelerinde dava açması, karşı tarafın tahkim ilk itirazını ileri sürmesine sebep olacaktır. Taraflar aralarındaki uyuşmazlığın çözümü için devlet mahkemelerine başvurmuş olabilirler ve buradaki yargılama devam ederken aralarında daha önceden yapılmış bir tahkim sözleşmesi olmamasına karşın, tahkim yoluna başvurma konusunda anlaşma sağlayabilirler. Bu durumda mahkeme, istem üzerine dosyayı ilgili hakem/hakem kuruluna göndermekle yükümlüdür.

Tahkim yargılaması neticesinde verilen kararlar da mahkemelerce verilen kararlar gibi kesin hüküm etkisine sahip olur ve bu

kararlar bağlayıcıdır. Hakem kararları da anayasal ve usul hukukuna hâkim olan ilkeler gereği, devlet mahkemelerinde verilen kararlar gibi gerekçeli olmak zorundadır. Tahkim yargılaması sonunda verilen kararın gerekçesiz olmasının, her ne kadar Hukuk Muhakemeleri Kanununda açıkça bir iptal sebebi olarak belirtilmemiş olsa da, HMK m. 429/2-f'ye göre hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmemesi sebebiyle iptal davasına konu edilmesinin, HMK m. 429/2-e'ye göre daha kolay bir yol olduğu kanaatindeyiz.

Hakem/hakemler kurulu kararının icra edilebilir hale gelebilmesi için hakem/hakemler kurulunun uyuşmazlık hakkında nihai kararını vermesi ile söz konusu olabilir. Tahkim yargılaması sonunda verilen kararın icrası için kesinleşmesi şartı aranmaz. Hakem/hakemler kurulu kararının icrası, ilamlı icra hükümlerine göre yerine getirilecektir. Hakem/hakem kurulu kararlarına karşı HMK m. 439 hükümleri çerçevesinde iptal davası açılabilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile hakem kararlarına karşı iptal davasının düzenlenmesinin en önemli nedenleri haksız ve keyfi karar verilmesinin önüne geçmek ve çabukluğu sağlamaktır. Hakem/hakemler kurulu kararına karşı tarafların iptal davası açması, hakem kararının icrasını engellemeyecektir. Mahkemece verilen iptal kararının temyize götürülmesi durumunda da hakem kararının icrasına devam edilecektir; ancak aleyhine takip başlatılan taraf teminat karşılığında hakem kararının icrasının durdurulması sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKINCI, Ziya: Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1994.
- ALANGOYA, Yavuz, YILDIRIM, Kamil ve DEREN YILDIRIM, Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, 7. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2011.
- ALANGOYA, Yavuz: Medenî Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1973.
- ARSLAN Ramazan, YILMAZ, Ejder, TAŞPINAR AYVAZ, Sema ve HANAĞASI, Emel: Medenî Usul Hukuku, 7. Baskı, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, Ankara, Ekim 2021.
- ATALI, Murat, ERMENEK, İbrahim ve ERDOĞAN, Ersin: Medenî Usûl Hukuku, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 4. Baskı, Ankara, Ekim 2021.
- BARAN ÇELİK, Neşe: İstanbul Tahkim Merkezi Tahkim Kuralları Uyarınca Tahkim Yargılaması, Hukukta Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları (Ed: Tahir Muratoğlu ve M.Burak Buluttekın), Ankara: Seçkin Yayınları, 2018, s. 81-97.
- BUDAK, Ali Cem: Tüketici Hakem Heyetleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, Cilt: I, Yıl: 2015, s. 77-103.
- BUDAK, Ali Cem ve KARAASLAN, Varol: Medenî Usul Hukuku, Filiz Kitabevi, 5. Bası, İstanbul, Eylül 2021.
- DAYINLARLI, Kemal: HUMK'ta Düzenlenen İç Tahkim, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, Ankara 1997.
- DEREN YILDIRIM, Nevhis: Tahkim ve Objektif Açıdan Tahkime Elverişlilik (Tahkime Elverişlilik), Alkım Yayınları, Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan, Yıl: 2007, s. 47- 61.
- DEREN YILDIRIM, Nevhis: Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 4, Yıl: 2002, s. 37- 44.
- DİRENİSA Efe: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkimde Hakem Kararlarının Gerekçesi Üzerine Düşünceler, Legal Hukuk Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 233, Yıl: 2022, s. 1549-1602.

- EKŞİ, Nuray: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013.
- ERKAN, Mustafa: Tahkim Şartının Ayrılabilirliği Prensibinin Asıl Sözleşmenin Yokluğu Durumunda Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 1-2, Yıl: 2013, s. 535-562.
- ERTEKİN, Erol ve KARATAŞ, İzzet: Uygulamada İhtiyarî Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Tanınması, Yetkin Yayınları, Ankara 1997.
- FOUCHARD Philippe, GAILLARD Emmanuel ve GOLDMAN, Bertthold: On International Commercial Arbitration, Kluwer Law International, London-Boston 1999.
- GEHRI, Myriam A. ve KRAMER Michael: ZPO Kommentar, Schweizerische Zivilprozessordnung, Orell Füssli Verlag AG, Zürich, 2010 (Gehri/Kramer ZPO Kommentar-Bearbeiter/in, Art. ..., Kn. ..., s. ...).
- GENÇCAN, Ömer Uğur: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- GÖRGÜN, L. Şanal: Medenî Usûl Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- GÖRGÜN, Şanal, BÖRÜ, Levent ve KODAKOĞLU, Mehmet: Medenî Usûl Hukuku, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, 10. Baskı, Ankara Ekim 2021.
- KARADAŞ, İzzet: 6100 Sayılı HMK'nda Düzenlenen Ulusal (İç) Tahkim, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
- KONURALP, Cengiz Serhat: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.
- KORAL, Rabi: Hakemliğin Hukuki Mahiyetinin Tayininde Kullanılan Kriterler ve Bir Seminerin Bıraktığı İzlenimler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: XLVIII- XLIX, Yıl: 1983, s. 75- 98.
- KURU, Baki: Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirme, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Medeni Usul

ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı V, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirilmesi, 8-9 Eylül 2006, Ankara, s. 58-85.

KURU, Baki ve AYDIN, Burak: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, Ankara, Ocak 2021.

MARSHALL, Enid A.: Gill: The Law of Arbitration, 3th Edition, Sweet & Maxwell, London 1983.

MERİÇ, Nedim: Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.

OBERHAMMER, Paul, DOMEJ, Tanja ve HAAS, Ulrich, Kurzkomentar ZPO Schweizerische Zivilprozessordnung, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2. Auflage, Zürich, 2013. (KUKO ZPO-Bearbeiter/in, Art. ..., N. ...).

ÖZBAY, İbrahim ve KORUCU, Yavuz: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, Adalet Yayınevi, Ankara 2016.

ÖZBAY, İbrahim: Hakem Kararlarında Gerekçe, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt: 21, Sayı: Sayı 2'den Ayrı Bası, Yıl: 2001, s. 299-322.

ÖZBAY, İbrahim: Yargıtay'ın Son Kararları Işığında Hakem Kararlarına Karşı Açılacak İptal Davasına İlişkin HMK m. 439 Hükmünün Zaman Bakımından Uygulanması (İptal Davası), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, Yıl: 2015, s. 779-811.

ÖZBEK, Mustafa Serdar: Tahkim İlk İtirazı Üzerine Tahkim Sözleşmesi Üzerinde Yapılan Mahkeme Denetimi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 2019, Sayı:2, s. 179-253.

PEKCANITEZ, Hakan, ATALAY, Oğuz ve ÖZEKES, Muhammet: Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, On İki Levha Yayıncılık, 9. Bası, İstanbul, Eylül 2021.

PEKCANITEZ, Hakan, ÖZEKES, Muhammet, AKKAN, Mine ve TAŞ KORKMAZ, Hülya: Medeni Usul Hukuku (Pekcanitez Usul), 15. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.

- PEKCANITEZ, Hakan: Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı'nın Tanıtımı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı V, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirilmesi, 8-9 Eylül 2006, Ankara, s. 3-31.
- PEKCANITEZ, Hakan: Hukuki Dinlenilme Hakkı, Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Yıl: 2000, s. 753-791.
- PEKCANITEZ, Hakan: Medeni Yargıda Adil Yargılanma, İzmir Barosu Dergisi, Nisan S. 2, Yıl: 1997, s. 35-55.
- REYHANİ YÜKSEL, Sera: Tahkim Tarafları ve Hakem Arasında Yapılan Hakemlik Sözleşmesinin Maddi Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, Özel Sayı: Prof. Dr. Cevdet YAVUZ'a Armağan, Yıl: 2016, s. 2435-2452.
- SARISÖZEN, M. Serhat: Medeni Usul Hukukunda Hakem Yargılaması, Kazancı Kitap Yayınları, İstanbul 2005.
- SUTTER-SOMM, Thomas, HASENBÖHLER Franz ve LEUENBERGER, Christoph (Herausgeber), Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO), Zürich-Basel-Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2010 (Bearbeiter/in, in: Sutter-Somm/Hasenböhler/Leueoberger, ZPO Komm., Art. ..., N. ..., s. ...).
- ŞANLI, Cemal: Milletlerarası Ticarî Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1986.
- TANRIVER, Süha: Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri ve Tahkim, Makalelerim I (1985-2005), Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2005, s. 125-151.
- TÜRKOĞLU, Mehmet Selçuk: Milletlerarası Tahkim Kanunu ve UNCITRAL Tahkim Kuralları Çerçevesinde Ad Hoc Tahkim Usulü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.
- YEĞENGİL, Rasih: Tahkim (L'Arbitrage), Cezaevi Matbaası, İstanbul 1974.

YEŞİLOVA, Bilgehan: Tahkime Uygulanacak Hukuk (Lex Arbitri), Teorik Temelleri ve Düşündürdükleri, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, Yıl: 2007, s. 262-349.

YILMAZ, Ejder: Hukuk Sözlüğü, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.

YILMAZ, Ejder: Tahkimde İtirazın İptali Davası ve Tahkime Elverişlilik Kuralı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez'e Armağan-Cilt: III, Yıl: 2015, s. 531-554.

DİĞER KAYNAKLAR

Kararara, <https://kararara.com>.

Kazancı Hukuk Otomasyon, www.kazanci.com.

Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, www.lexpera.com.tr.